

A Lexicographical Review On The Basic Level Illustrated Dictionary For Those Learning Turkish As A Foreign Language (Ages 6-12)¹

Özgül KARADAVUT² & Demet KARDAŞ³

Abstract

Vocabulary constitutes one of the most fundamental building blocks in language learning. The words acquired during the process of first language acquisition appear in different forms and concepts during foreign language learning. Dictionaries developed for native speakers and foreign language learners differ in terms of their intended purposes. Using monolingual dictionaries designed for native speakers often results in a loss of functional effectiveness. This study aims to conduct a lexicographic analysis of the *Basic-Level Illustrated Dictionary for Learners of Turkish as a Foreign Language (Ages 6-12)*, developed within the scope of the PIKTES Project. The research was carried out within a qualitative design using the document analysis method. The analysis revealed several issues: the criteria for word selection were not clearly specified; the principles of defining headwords were not consistently followed; example sentences lacked informative depth; grammatical information was insufficient; and the presentation of semantic relationships was found to be inadequate. In contrast, the use of cross-referencing and the inclusion of a variety of word classes tailored to learner needs emerged as notable strengths. The study aims to contribute to the development of dictionaries used in teaching Turkish as a foreign language and to future research on dictionary evaluation.

Keywords

Dictionary

Dictionary Review

Lexicography

Teaching Turkish as a Foreign Language

Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş) Üzerine Sözlükbilimsel Bir İnceleme

Özet

Kelime bilgisi, dil öğreniminin en temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Birinci dil edinimi sürecinde kazanılan sözcükler, yabancı dil öğrenme sürecinde farklı biçim ve kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ana dil konuşurlarına yönelik geliştirilen sözlüklerle yabancı dil öğrenicileri için hazırlanan sözlükler, amaçları bakımından farklılık göstermektedir. Ana dil konuşurları için hazırlanmış tek dilli sözlüklerle yabancı dil öğrenen bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak, çoğu zaman işlevsel etkililiğin kaybına yol açmaktadır. Bu çalışma, PIKTES Projesi kapsamındaki *Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş)* üzerine sözlükbilimsel bir inceleme yapmayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel bir desen kapsamında doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Yapılan inceleme sonucunda, sözcük seçim kriterlerinin açıkça belirtilmediği; madde başı tanımlamalarında ilkelere yeterince uyulmadığı; örnek cümlelerin bilgi verici derinlikten yoksun olduğu; dil bilimsel bilgilerin yetersiz kaldığı ve anlam ilişkilerinin sunumunda eksiklikler bulunduğu görülmüştür. Buna karşılık, çapraz gönderim uygulaması ve sözcük türlerinde öğrenci ihtiyaçlarına uygun çeşitliliğin sunulması, olumlu ve güçlü yönler olarak öne çıkmıştır. Bu çalışma, gerçekleştirdiği sözlükbilimsel inceleme yoluyla yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan sözlüklerin geliştirilmesine ve bu alanda yürütülecek gelecekteki sözlük değerlendirme çalışmalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler

Sözlük

Sözlük İnceleme

Sözlükbilim

Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi

Article Info Makale Bilgisi

Received / Geliş Tarihi

Reviewed / Kabul Tarihi

Published / Yayın Tarihi

Doi Number / Doi Numarası

31.01.2025

14.12.2025

30.12.2025

10.29228/ijlet.1630281

Reference Kaynakça

Karadavut, Ö. & Kardaş, D. (2025). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için temel düzey resimli sözlük (6-12 yaş) üzerine sözlükbilimsel bir inceleme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 13(4), 440-467.

¹ Bu çalışma, Doç. Dr. Demet KARDAŞ danışmanlığında yürütülen Özgül KARADAVUT'un Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilim Dalında hazırlanmış aynı adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, ozgulkaradavut@gmail.com, ORCID: 0009-0006-7057-1871

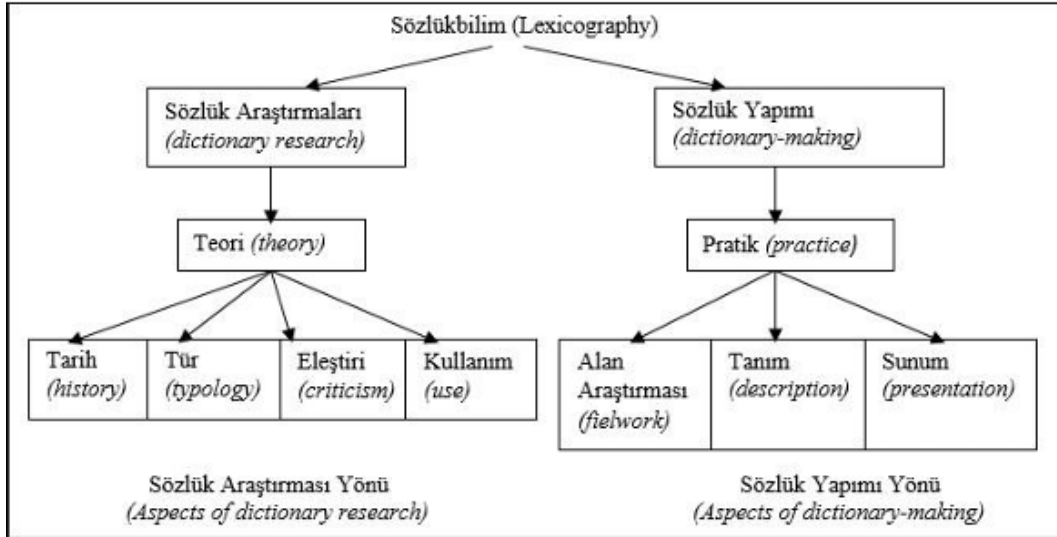
³ Doç. Dr. Demet KARDAŞ, Gazi Üniversitesi, demetkardas@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0222-6794

Giriş

Sözlükler; dilin temel birimleri olan sözcükleri barındırma, belli bir düzende sıraya koyma, söz varlığının anlamlarını açıklama, bunların diğer unsurlarla ilişkilerini ortaya koyma, söylenişleri ve yazılışlarını gösterme, kökenleri ve tarihini sunma, dilin kuralları çerçevesinde sözcüklerin kullanımlarını gösterme gibi çeşitli yönlerden kullanıcılara bilgi vermektedir (Aksan, 2020, s. 75; Böler, 2006, s. 102; İlhan, 2009, s. 535; Kahraman, 2016, s. 3290; Vardar, 2002, s. 183). Ayrıca yardımcı kaynak olarak kullanılan sözlükler, dil öğretiminin temel malzemelerinden biridir. Bu da gerek ana dili gerek yabancı dil öğretiminde temel araç olan sözlüklerin hazırlanması, araştırılması ve sunulmasında bilimsel bir yolun izlenmesini gerekli kılmaktadır.

Sözlüklerin hazırlanması uzmanlık bilgisi ve ortak bir çalışma gerektirmekte olup sözlükbilim dalına bağlı ilerlemektedir. Hartmann ve James (1998, s. 85), sözlükbilimi “Sözlükler ve diğer başvuru eserleri ile ilgili mesleki faaliyet ve akademik alan” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımla Hartmann ve James (1998), sözlükbilimi teorik (kuramsal) ve pratik (uygulama) olmak üzere iki boyutta ele almış ve bu boyutların çalışma alanlarını Şekil 1’de (Hartmann ve James, 1998, s. 85) sunulan şemayla göstermiştir:

Şekil 1. Sözlükbilimin boyutları

Bu şemaya göre sözlükbilimi; sözlüklerin tarihi, sınıflandırılması, eleştirisi ve kullanımını kapsayan araştırmalar ile hazırlık, tanımlama ve sunum aşamalarını kapsayan uygulama boyutları olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır. Sözlük inceleme, bu dalın araştırma kapsamında olmakla birlikte uygulama ve kuramsal açıdan iki boyuta da katkı sağlamaktadır.

Sözlük İnceleme

Sözlükbilimin bir yönü olan sözlük eleştirisi, sistemli bir çalışmayı ve devamında değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Jackson (2016, s. 256-257), bir sözlüğün değerlendirmesine temelde iki ölçütü yaklaşmaktadır: İç ve dış ölçütler. Sözlüklerin ön bölümünde bulunan ön söz ve tanıtım yazısında iddia edilen özelliklerin sözlükte yansıtılma derecesi, iç ölçütlerdir. Dış ölçütleri ise “sunum (ulaşılabilirlik)” ve “içerik” ana başlıklarında ele almıştır. Hedef kullanıcıların bilgiye ulaşmasında önemli rol oynayan sunumun yönleri şunlardır: Sayfa düzeni, madde düzeni, maddelerin uzunluğu ve kısaltma. Sözlüğün içeriğini değerlendirmede belirlediği ölçütler ise şunlardır: Söz varlığı aralığı, sözcük yapımı, eş yazımlılar, anlam bölme, tanımlama, düz anlam ötesi, sesletim, dil

bilgisi, kullanım, örnekler, etimoloji ve özel nitelikler (s. 258-263). Temelde iki açıdan belirlenen bu ölçütlerden ilki kullanıcı becerileri, ikincisi ise kullanıcı ihtiyaçları ile ilgilidir.

Hadebe (2014), çalışmasında sözlük eleştirisine yönelik ölçütler önermekte ve bu ölçütlerin şekil ve işlev olarak bölünebileceğini ifade etmektedir. "Sözlüğün tipolojisi" kullanıcı grubunu, bakış açılarını, işlevi, sunum şekillerini, büyüklüğü (boyutu), dilleri ve türü içermektedir. "Sözlük tarihi" dil içinde sözlüğün yeri, kültürel-insanbilimsel tarihi, dil topluluğunun sözlüksel ve edebî geleneğini kapsamaktadır. "Sözlük yapısı" ön kapak, arka kapak, cilt sırtı, makro yapı, mikro yapı, medio yapıyı kapsamaktadır. "Sözlük kullanımı" sözlüğün kullanıcı profilini, kullanıcı ihtiyaçlarını, referans ihtiyaçlarını, referans becerilerini yansıtmaya boyutu ile ilgilidir (s. 47).

Aslan (2017), çalışmasında sözlükbilimsel bir yaklaşımla Eser-i Şevket'i şu ölçütlere göre incelemektedir: "1. Sözlüğün türü; 2. Bütün yapı; 3. Bütüncül yapı: a. Madde başının düzenlenmesi, b. Madde başının seçimi ve metinlerarasılık, c. Madde başı ve madde başı türleri; 4. Parçacıl yapı: A. Parçacıl yapıda biçimle ilgili bilgiler (a. yazım bilgisi, b. sesletim bilgisi, c. dil bilimsel bilgi), B. Parçacıl yapıda anlamla ilgili bilgiler (a. tanım, b. köken bilgisi, c. kullanım bilgisi, d. örnek, e. çapraz gönderim); 5. Dış veri: a. Baş veri, b. Son veri" (s. 41).

Bahadır ise (2023)"1928'den Günümüze Kadar Yazılmış Fransızca-Türkçe ve Türkçe- Fransızca Sözlükler Üzerine Sözlük Bilimsel Bir İnceleme" adlı doktora tezinde on adet sözlüğü makro ve mikro yapıları açısından şu ölçütlerle incelemiştir:

"I. Bütün Yapı (Mega Yapı): A. Dış veriler: a. Sözcük hakkında genel bilgiler (Sözcük sayısı, dış- iç-arka kapak, boyut, sütun, sayfa sayısı, renk, tasarım, sözlüğün türü, sözlüğün amacı ve hedef kitlesi, sözlüğün yazarı, bilim kurulu, kurumu, sözlük derleme yöntemi ve kaynakları, cilt dayanıklılığı, kağıdın niteliği, sayfa numaraları), b. Baş veriler (Ön söz, yazarın biyografisi, özel işaretler), c. İç veri, d. Son veri / II. Bütüncül Yapı (Macrostructure): A. Sözcük listesi, B. Madde başı sözcükler. / III. Parçacıl Yapı (Microstructure): A. Parçacıl yapıda biçimle ilgili bilgiler: a. Yazım bilgisi, b. Sesletim bilgisi, c. Dil bilimsel bilgi; B. Parçacıl yapıda anlamla ilgili bilgiler: a. Tanım, b. Örnekler ve eş dizimlilikler. C. Köken bilgisi ve tarih, D. Kullanım bilgisi, E. Çapraz gönderim, Genel Değerlendirme" (s. 216-243).

Sözlük inceleme; tasarımdan içeriğe kadar sözlüğün yapı unsurlarının niteliği, kullanıcı ihtiyaç ve becerilerine uygunluğu ve bunların tutarlılığını değerlendirmektedir. İncelemenin önceden belirlenmiş ölçütlere göre ele alınması, ilke ve kurallar çerçevesinde sistemli bir değerlendirmenin yapılması, nesnel sonuçlar elde etmek için gereklidir. Bu noktada Aslan (2017), "Bir sözlük incelenirken öncelikle türünü ve amacını tespit etmek ve sonrasında en temel yapılarını ve dış yapılarını incelemek ve bunları her aşamada türü ve amacına göre ele almak, incelemeye temel bir şablon oluşturabilir" önerisinde bulunmuştur (s.41). Sözlük incelemenin nesneliliği, sözlüğün yapı unsurlarının, bu unsurlar arasındaki tutarlılığın ve işlevselliğin değerlendirilmesine bağlıdır.

Sözlüklerin Yapısı

Sözlükler, içerik ve biçime yönelik bileşen parçalardan oluşan genel bir yapıya sahiptir. Aslan (2017), türü ve niteliği değişse de belirli temel bir yapının tüm sözlüklerde bulunduğunu belirtmektedir (s.40). Hartmann ve James (1998), sözlüğün yapısını "Genel tasarım (makro yapı) ve bireysel girişlerin içeriği (mikro yapı) açısından bir sözlüğün ya da diğer başka bir referans eserlerinin bileşen parçaları" olarak tanımlamaktadır (s.132). Sözlükleri bir araya getiren bu bileşen parçaların kapsamı ve sunumu; sözlüğün türü, amacı ve hedef kitlesine göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Hartmann, sözlüğün yapısını şu alt başlıklara ayırmaktadır: "1. Mega yapı (megastructure); ön ve arka bölümlerden meydana gelen ve sözlüğün gövdesini oluşturan tüm metin yapısıdır. 2. Makro

yapı; kelime listesiyle bağlantılı olarak girişlerin (genellikle alfabetik sırada) düzenlenmesidir. 3. Mikro yapı; girişlerin içindeki bilgi kategorilerini sıralı düzenlemedir. 4. Gönderme yapısı (mediostucture), farklı unsurlar, bileşenler arasında göndermeler sistemidir. 5. Erişim yapısı (access structure); kullanıcılar için yön belirleyiciler, göstergeler kümesidir. 6. Dağılım yapısı (distribution structure); sözlüksel ve ansiklopedik bilgi arasındaki ilişkidir” (Hartmann, I, 2003, s. 5, Akt. Kocapınar, 2014, s. 45). Kocapınar’a (2014) göre sözlüğün mega (bütün), makro (bütüncül) ve mikro (parçacıl) yapısı temel yapı unsurları; dağılım, gönderme, erişim (kullanım) ve maddeleme yapısı ise yardımcı yapı unsurlarıdır.

Bütün Yapı (Megastructure)

Bütün yapı, bir sözlüğün dış yapısı, iç yapısı ve bu yapı bileşenlerinin ilişkilerini kapsayan büyük yapıdır. Hartmann ve James (1998), bütün yapıyı “Bir başvuru çalışmasının bütüncül yapı ve dış veriyi içermek üzere bütün bileşenlerinin toplamı” olarak tanımlamaktadır (s. 93). Bütün yapı, sözlüğün sözcük listesi, ana metni ve bu metin dışında kalan açıklayıcı ve yönlendirici tüm bilgileri kapsamaktadır.

Dış Veri

Hartmann ve James (1998) tarafından bütün yapı olarak sunulan dış veri; ön/baş veri (ön söz ve kullanım kılavuzu gibi), orta/iç veri (resim, çizelge, levhalar gibi), arka/geri/son veri (ağırlıklar, ölçüler ve isim listeleri gibi) olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır (s. 92-104). Dış veri sözlüğün biçimsel niteliklerinin yanı sıra amacı, hedef kitlesi, erişim yapısı ve kapsadığı dille ilgili bilgiler gibi içeriğe yönelik bilgileri de barındırmaktadır.

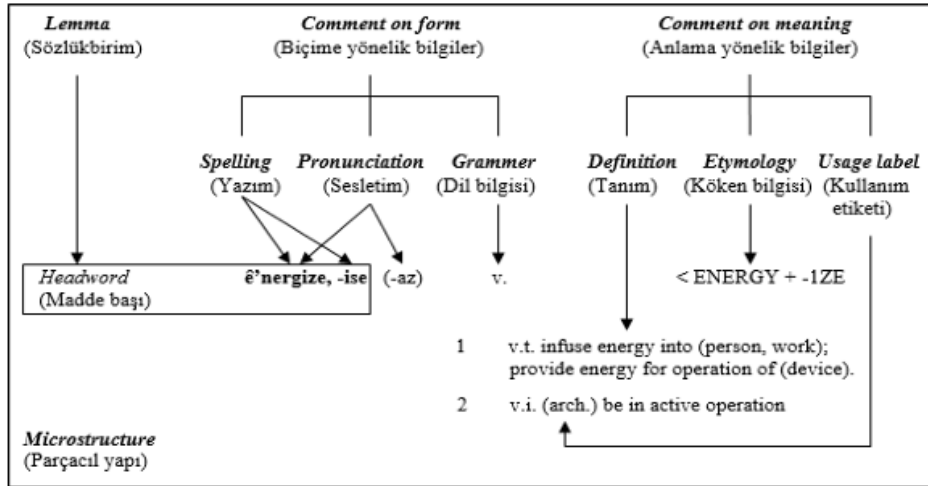
Bütüncül Yapı (Macrostructure)

Sözlüklerde madde girişlerinin başladığı sözcüklerin alfabetik, tematik ya da başka biçimlerde düzenlenmesiyle oluşturulan listesiyle madde başlarının nitelikleri, bütüncül yapı unsurunun bileşenleri olarak ele alınmaktadır (Hartmann ve James, 1998, s. 91; Svensén, 2009, s. 368, Akt. Kocapınar, 2014, s. 50).

Madde Başı Unsur: Sözlükte tanımı yapılan sözcük ya da sözcük grubu olarak tanımlanan madde başı, bütüncül yapının başlangıcı diğer bir ifadeyle girişin başladığı yer olup parçacıl yapıya geçişte köprü niteliği taşımaktadır.

Parçacıl Yapı (Microstructure)

Bütüncül yapının bir bileşeni olan sözcük listesindeki madde başı unsurların açıklamaları hakkında bilgi vermektedir. Hartmann ve James, parçacıl yapıyı “başvuru birimlerinin iç tasarımı” olarak ifade etmektedir. Madde başı unsura ait bilgilerin biçimi ve anlamını ilgilendiren parçacıl yapı; sözlüğün amacına, türüne ve her madde başı unsura göre çeşitlilik gösteren bilgileri ifade eder. Hartmann ve James (1998), parçacıl yapının genel görünümünü Şekil 2’deki şemayla (Hartmann ve James, 1998, s. 94) göstermiştir:

Şekil 2. Parçacıl yapı görünümü

Parçacıl Yapıda Biçimle İlgili Bilgiler

Parçacıl yapının gövdesini oluşturan birinci grup; yazım, sesletim ve dil bilgisel bilgiden oluşan biçime yönelik bilgilerdir.

Sesletim ya da telaffuz, dildeki birimlerin seslere yönelik karşılığının işaret ve sembollerle gösterimidir. Sözcüğün yazımına göre farklılık gösterebilen sesletim, sözlüklerde dilin standart kullanımına yönelik konuşma seslerini örnekleyen bir kodlamayı ifade eder.

Dil bilgisel bilgi, sözlüklerde madde başı sözcük ya da sözcük gruplarının taşıdığı dil bilgisel özellikleri hakkında verilen bilgilerdir. Sözcük sınıfı, sözcük yapımı, eş dizim, yan cümle kalıpları gibi bilgilerden oluşan dil bilgisel bilgiler, parçacıl yapıda madde başı ile tanım arasında kısaltma biçiminde yerleştirilebildiği gibi öğrenici sözlükleri gibi bazı özel sözlüklerde daha geniş ve ayrıntılı sunum için sözlüğün dış verisine de eklenebilmektedir (Hartmann ve James, 1998, s. 64). Dilin yapısal özelliklerine göre çeşitlenebilecek bu bilgiler, sözlüğün amacı ve kullanıcı kitlesinin ihtiyaçlarına göre de değişebilmektedir.

Parçacıl Yapıda Anlamla İlgili Bilgiler

Parçacıl yapının gövdesini oluşturan ikinci grup; tanım, köken bilgisi ve kullanım etiketi gibi anlama yönelik bilgilerden oluşur.

Tanım

Anlam bilgisi ve sözlükbilim başta olmak üzere birçok disiplinden yararlanan tanımlar, sözlüklerin temel işlevini üstlenen en önemli yapı unsurudur. Tanımların içinde eksiklik ve tutarsızlıkların önüne geçerek işlevini yerine getirebilmesi için tanımlama ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Tanımlama ilkelerini Devocioğlu ve Benzer (2024), şu başlıklarla ele almaktadır:

-*Döngüsellikten (dairesellikten) kaçınma*: Bir maddenin tanımı ile başka bir maddenin tanımının birbiriyle ya da birinden türemiş sözcüklerle yapılması sözlük içinde döngüsellığe sebep olur. Bunun önüne geçmek için maddelerin tanımlarında birbirinden bağımsız sözcüklerin kullanılması gerekmektedir.

-*Dil bilgisi işlevinin yansımaları*: Bu ilke, bir madde başı unsurun taşıdığı her dil bilgisi etiketine göre ayrıca tanımlanması ve bu farklılıkların bağlama yansıtılmasıyla ilgilidir.

-*Sadelik ve kısalık*: Tanımların zor sözcüklerden ve gereksiz ayrıntıdan uzak olmasıdır. Sözlük, olabildiğince az sözcükten ve kullanıcısı tarafından anlaşılacak düzeyde yalın sözcüklerden oluşturulmalıdır.

Çok Anlamlılık

Çok anlamlılık özelliği taşıyan madde başı, sözlüğün tipolojisine göre belli bir sayı ve sırayla sunulur. Aksan (2020), tanım esnasında temel anlamın başta, yan anlamların ise bununla ilişkisi ve kullanım sıklığına göre sıralanması gerektiğini belirtmektedir (s. 85). Buradaki sıralama genel amaçlı ve öğrenci sözlüklerinde temel anlamdan başlanarak alt anlamlara doğru yapılmaktadır.

Anlam İlişkileri

Sözcükler arasındaki ilişkiler yönüne göre eş anlam, zıt anlam ve yakın anlam ve bütün-parça ilişkisi gibi kavramlarla adlandırılır (Jackson, 2016, s. 37). Bu ilişkiler, tanımların içinde gösterilebileceği gibi tanımın altında bir işaret ile ayrı bir şekilde doğrudan da sunulabilmektedir.

Örnekler

Sözlüklerde örnekler, sözcüklerin taşıdığı anlamıyla dilde kullanımını göstererek tanım hakkında destekleyici ve pekiştirici bilgi vermektedir. Bir başka ifadeyle tanımla verilen bilgi, tek başına soyut bir içerik sunarken örnekler, gerçek bağlam içinde kullanımı vererek bu bilgiyi somutlaştırmaktadır.

Örneklerin tanımı destekleme ve pekiştirme işlevini yerine getirebilmesi için, kullanıldığı bağlam dâhil işlevini karşılayan ölçütlere uygunluğu gerekmektedir. Atkins ve Rundell (2008), örneklerin niteliklerinin sözlüğün türü ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre farklılık gösterdiğini belirterek çoğu durumlarda geçerli olan şu üç ölçütü taşıması gerektiğini ifade etmiştir: doğal ve tipik, bilgilendirici, anlaşılır (s. 458). Örneklerin niteliğindeki tipiklik, geniş bir derlemin sözcüğün en sık bulunduğu bağlamları, söz dizimsel kalıpları, eş dizimleri ve çok anlamlı ifadeleri göstermesinden ileri gelmektedir.

“Doğallık” nispeten sezgisel olup zaman, sayı, kip veya cümledeki konumu gibi farklılıklar ile bir ifadenin ya da metnin ‘doğal’lık algısı uyandırmasına katkıda bulunur. “Bilgilendiricilik” örnek cümlelerin tanıma katkı sağlayacak bilgiyi barındırmasıdır. Bu da tanımda anlaşılmayan bilgilerin örnek cümle ile tamamlanmasını sağlar. Ayrıca bilgilendiricilik özelliğinde tanım ile örnekte verilen bilginin çelişme durumu da ele alınmaktadır. Örneklerde verilen bilgilerin tanımda ifade edilenler ile tutarlı olması gerekmektedir. “Anlaşılabilirlik” örnek cümlelerin gerekli tüm nitelikleri taşımasından öte kullanıcı tarafından ne kadar anlaşıldığı ile ilgilidir. Bunun için gereksiz olacak kadar zor sözcüklerden mümkün olduğunca kaçınmak gereklidir. Öte yandan bir örnek doğallık, tipiklik, bilgilendiricilik gibi nitelikleri karşılasa bile kullanıcı tarafından anlaşılmadığı müddetçe bu örneğin bir değeri yoktur (Atkins ve Rundell, 2008, s. 458-461).

Eş dizimlilik

Eş dizimlilik, kullanım veya kavram alanı kapsamındaki ilişkilerden dolayı ortak bağlamda karşılaşılabilecek sözcük ya da söz gruplarını ifade etmektedir. Bilinmeyen sözcüğün anlam ve kullanımını desteklemesi bakımından eş dizimli unsurlar, özellikle yabancı dil sözcük öğretiminde kaliteyi ve kalıcılığı arttırmaktadır (Kolukısa, 2015, s.661).

Ara Maddeler

Sözlükte ana maddenin altında ayrı bir paragrafta gösterilen ara maddeler, madde başı ile ilişkili olarak bulunan alt girdilerdir (Bahadır, 2023, s. 185; Hartmann ve James, 1998, s. 132). Ara madde, madde başı unsurun içinde ayrıca tanımlanır ve bir cümle ile örneklenir.

Köken Bilgisi

Sözlükte köken bilgisi; madde başının kökünün hangi dile ait olduğu, tarihi hakkında bilgi içermekte ve kısaltmalarla gösterilmektedir (Jackson, 2016, s. 177-178).

Kullanım Etiketi

Sözlüklerde kullanım etiketi, tanımlanan unsurun bağlamı, alanı, disiplini, ortamı, üslubu, tarihi, sosyal alanı ile ilgili kullanımına dair bilgiler veren işaretlemelerdir (Hartmann ve James, 1998, s. 150). Bu işaretlemeler “argo, ark., biy., halk, huk., kaba, mim., ped.” gibi kısaltmalarla gösterilir.

Çapraz Gönderim

Sözlük içinde farklı yerlerde bulunan bilgilerin çeşitli semboller, işaretler, harfler vb. aracılığıyla birbirini buldurması, çapraz gönderim ile açıklanır. Sözlüğün erişim yapısı ile ilişkili olan çapraz gönderim, kullanıcının ihtiyaç duyduğu bilgilere ulaşma becerilerinin işe koşulmasını gerektirir.

Kullanıcı Odaklı Sözlük İnceleme/ Öğrenici Sözlükleri

Sözlükler; amaçları, kullanıcıları ve çeşitli özellikleri bakımından sınıflandırılmaktadır. Hazırlanma aşaması ve kullanım sürecinin devamlı ilişki içinde olmasından dolayı sözlükler, hazırlayıcı ve kullanıcıdan ayrı olarak gelişemez (Boz, 2015, s. 41). Aslan’a (2017) göre “Sözlük hazırlanırken, ilk aşamadan son aşamaya kadar kullanıcılar ve kullanıcıların ihtiyaçları merkeze alınır ve çağdaş sözlükbilimsel kuram ve uygulamaların tümünde olduğu gibi başlangıç noktasına kullanıcılar ve onların ihtiyaçları alınır” (s. 39). Kullanıcı ihtiyaçları merkeze alındığında sözlük türleri içinde öğrenici sözlükleri öne çıkmaktadır (Jackson, 2016, s. 129). Tarp (2011) “Bir öğrenici sözlüğü, dil öğrenenlere (ister ana dili ister yabancı dil olsun) ve bilimsel ve uygulamalı disiplinlere yardımcı olmak için özel olarak tasarlanmış bir sözlüktür. Bir öğrencinin sözlüğü pedagojik bir sözlükle eş anlamlıdır, ancak eğitimciye değil öğrenciye odaklanır” şeklinde açıklamaktadır (s. 223). Dil öğrenenler için hazırlanmış sözlükler, ana dili ve yabancı dil öğrencileri olmak üzere ikiye ayrılır.

Ana dili ve yabancı dil öğrenenlere yönelik öğrenici sözlükleri, kullanıcı ihtiyaç ve becerileri bakımından farklılaşmaktadır. Bu noktada Jackson (2016), öğrencilerin “deşifre etme (çözümleme)” ve “şifreleme (kodlama)” olmak üzere iki temel ihtiyacı karşılamak için sözlüğe başvurduğunu ifade etmektedir. Bu temel ihtiyaçtan biri, dil öğrencisinin bağlamdan tahmin edemediği ya da okuduğunda veya duyduğunda anlamını bilmediği bir sözcüğün anlamını çözümlenmek istemesidir. Dil öğrencisinin sözlüğe başvurma ihtiyacından bir diğeri ise konuşma ya da yazma sırasında sözcüğün hangi bağlamda kullanıldığını, kodlandığını öğrenmek istemesidir. Bu noktada ana dili öğrencilerinden farklı olarak yabancı dil öğrencilerinde kodlama/şifreleme ihtiyacı önemsenmelidir (Jackson, 2016, s. 129-130). Algısal (okuduğunu veya dinlediğini anlama) ve üretimsel (konuşma ve yazma) becerilere dönük olan bu kullanıcı ihtiyaçları, dil öğrencilerinin niteliklerine göre değişmektedir.

Yabancı dil öğrenici sözlüklerinde dil seviyelerine göre farklılaşmak, kullanıcı nitelikleri gereği bir ihtiyaç noktasını oluşturmaktadır. Bir dili yabancı dil olarak öğrenenlere yönelik sözlüklerin tanım, açıklama, örnek ve dil bilgisi yapıları bakımından hedef kitlenin dil seviyesine uygun hazırlanması gerekmektedir. Düzeylere göre farklılaşan öğrenici ihtiyaçları, söz varlığı kapsamını da etkilemektedir.

Yabancı dil öğrenici sözlüklerinde önemli ihtiyaçlardan biri, kapsama alınacak söz varlığına ve bunun hangi yollarla seçileceğine karar vermektir. Sözcük seçiminde kullanım sıklığına yönelik hazırlanan listelerin dikkate alınması, kullanıcı ihtiyacını merkeze alan ve işlevselliği arttıran bir sözcük seçim yöntemidir. Golynskaia (2018), sözcük seçim kriterlerinin başına “dil birimlerinin kullanım sıklığı ile öğrencilerin ihtiyaçları” nı koymaktadır (s. 195). Madde başı seçiminde kullanım sıklığı az ancak

yabancı dil öğrenim/öğretim sürecinde gereksinim duyulan dil bilgisi terimleri de yer almalıdır (Atkins ve Rundell, 2008: 190, Akt. Golynskaia, 2017, s.65). Tanımlarda kullanılan sözcüklerin tamamının kullanım sıklığına göre belirlenmiş temel sözcük listelerinden seçilmesi, öğrenci sözlüklerinde kullanıcı ihtiyacını destekleyen bir niteliklerdir (Kolukisa, 2015, s. 660).

Yabancı dil öğrenenlere yönelik sözlüklerde öğrencinin dil seviyesi, yaş düzeyi ve profillerine göre; a) kapsama alınan söz varlığının seçimi, b) madde başı olarak sunulan sözcüğün hangi anlamlarına yer verileceği, c) tanım ve örneklerde kullanılan dil yapısı d) yazım ve söylenişin gösterimi, e) eş dizimliliklerin verilmesi, f) sözcük sınıflarının verilme durumu, g) madde başındaki fiillerin çekim durumu, h) fiillerin aldığı hâl eklerinin ve buna göre gerçekleşen ses değişiminin verilme durumu, i) sözcüklerin eş ve/veya zıt anlamlı karşılıklarının verilme durumu, j) sözcüklerin yabancı dil karşılığının verilme durumu, k) örnek cümlelerde bağlamın kullanıldığı alan, l) madde başının tanımdaki anlamı ve örnekteki bağlamı ile bunu karşılayan görselin uyumu gibi çeşitli açılardan işlevsel nitelikler taşımaktadır (Aksan, 2020; Aslan, 2017; Bahadır, 2023; Golynskaia, 2017; Kolukisa, 2015; Jackson, 2016; Yılmaz, 2019).

Sözlük kullanımı, kullanıcının gereksinimleri ve yetenekleri ile sözlüğün zaman, emek, para üçgenindeki ekonomikliğini sağlama açısından sözlükten en iyi şekilde faydalanmayı ifade eder. Sözlüğün düşünme aşamasından hazırlanması ve basılıp kullanıma sunulmasına kadar başlıca hedef, kullanıcıya ulaşmaktır. Bu bakımdan sözlük incelemede yapı unsurları kadar kullanıcı ihtiyaç ve becerileri de önem arz etmektedir. Kullanıcıyı merkeze alan sözlük kullanımı, sözlüğün türü ve amacı doğrultusunda yapı unsurlarının, kullanıcının ihtiyaçlarına cevap vermesini ve becerileriyle bu ihtiyaçlarına ulaşabilmesini gerektirmektedir.

Küçük Yaş Gruplarında Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğrenimi

Yabancı dil öğrenimi, çocuğun zihinsel gelişimini düzenlemekte ve düşünsel gelişimine katkı sağlamaktadır. Erken yaşta yabancı dil öğretimi çocuğun esnek ve kıvrak düşünmesini sağlamakta, dinleme becerisini, duyarlılığını ve ana dilinde anlama becerisini geliştirmektedir (Anşın, 2006, s. 9). Yabancı dil öğretimi, farklı kültürleri tanıma, anlama ve değerlendirme imkânı sunarak bu noktada çocuğun bakış açısını genişletir ve iletişim becerilerini geliştirir.

Yabancı dil öğrenim sürecinde her yaş grubunun kendi çerçevesinde olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. (Onursal, 2019, s. 40). Yabancı dil öğreniminin mümkün olduğunca erken yaşta başlamasının öğrenme hızına katkısının yanı sıra çocuğun gelişimine de katkı sağlamaktadır. Demirezen (2003), dil öğrenimi sürecinde kritik dönem kavramının bilimsel bir gerçek olduğunu belirtmekte ve bunun varlığının biyoloji ve nöroloji gibi tıp alanındaki kanıtlara dayandığını öne sürmektedir. Beyindeki işitme, konuşma, dinleme ve anlama merkezlerinin ergenlik dönemine kadar bölgeselleştiğini ve ergenlik döneminin bitimi ile odaklanma sürecinin de sona erdiğini belirtmektedir (s. 6). Biyolojik yaşın belirleyici bir kavram olduğu bu varsayımlardan öne çıkanlar; kritik yaş varsayımı, kritik dönem varsayımı, doğuştanlık varsayımı, bioprogram varsayımı, konuşlanma varsayımı, sosyobiolojik kritik dönem varsayımı, L1=L2 (birinci dil=ikinci dil) varsayımı ve L2=L1 (ikinci dil=birinci dil) varsayımdır (s. 7). Dil öğrenimi üzerine araştırmalara dayalı varsayımlar, dil öğrenimine yönelik kritik bir dönemin varlığı noktasında benzerlik göstermektedir.

Erken yaşta yabancı dil öğrenimi, çeşitli sebeplerden dolayı başka ülkelere göç etmek zorunda kalan ve gittiği ülkenin dilini bilmeyen çocukları da kapsamaktadır. Turan (2022), bu durumdaki çocukların gittiği ülkenin dilini bilme yeterliliklerinin ev sahibi ülkeye entegrasyon sürecini etkilediğini belirtmektedir (s. 38). Başka ülkelere göç edenlerin yeni yerleşim yerine ve kültürüne uyum sağlaması, dil sorununun ortadan kalkması ile başlamaktadır.

Çocuk psikolojisi alanında yaptığı çalışmalar, yazdığı dil ve düşünce, mantık ve muhakeme, çocuğun algı dünyası, ahlakî yargı ve nedensellik konulu kitaplarla ün kazanan Piaget (Bayraktar, 2017, s. 18), insanların olgunlaşması boyunca zihinsel becerilerinin geliştiğini ortaya koymuş ve dört dönemden oluşan bilişsel gelişim kuramını öne sürmüştür. Bu kurama göre çocuklukta anlama ve yorumlama çabaları dört alt grupta gösterilmiştir. Bireysel farklılıklar dışında dönemlerin gerçekleşme sırası değişmemektedir. Çocukların akıl yürütme ve düşünme yeteneklerini gösteren bu dönemler; duyuşsal hareket dönemi (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş), soyut işlemler dönemidir (12 yaş ve üzeri) (Akkaya, 2021, s.17-18; Bayraktar, 2017, s. 43-72). Çalışmanın konusu olan sözlüğün 6-12 yaşa hitap ettiği dönem, Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre somut işlemler dönemiyle ilgilidir.

Düşüncenin mantıklı, tutarlı ve sistemli bir hâl aldığı somut işlemler döneminde sözcükler, düşünme sürecinin aracıdır. Sözcükler, geçmişteki somut deneyimlerle ilgili olup çocuklar soyutlama işlemi ile ilgilenmemektedir. Bu dönemdeki çocuklar daha çok abartılmış sözcükler kullanmakta ve genellikle bu sözcüklerin anlamların ne olduğunun bile farkında olmamaktadırlar. Çocuklar, bu dönemde olay ve durumlardan mantıklı sonuçlar çıkararak bu sonuçlara varırken akıl yürütme biçimlerini açıklayabilmektedir. Bu sayede bir önceki döneme göre olaylara ve problemlere daha sistemli yaklaşabilmektedir. Bilgiyi kazanma ve problem çözme becerileri somut yollarla gerçekleşmekte ve konuşmadaki kavramları anlama becerileri gelişmektedir (Bayraktar, 2017, s. 60-61). Düşünme sürecinde başlıca araç olan sözcüklerin taşıdığı anlamlar, 6-12 yaş grubu çocuklar için somutlaştırılarak sunulmalıdır.

Çocuklar, somut işlemler döneminde işlemleri önceki hâline dönüştürebilirler. Ancak bunun için sadece çevresinde var olan ya da tanıdık eşya ve ilişkilerin olması gerekir. Geçmiş olayları zihninde canlandırabilmekte, şimdiki durumdan ve geçmişten kaynaklanan bilgileri birleştirebilmektedirler. Bir cevap için birden fazla etkeni düşünebilir, neyin gerçekten doğru olduğuna dair çıkarım yapabilirler. Ancak düşünme becerileri, çocuk tarafından gözlenebilen gerçekliklere bağlıdır. Soyut kavramları model alma yöntemiyle kullanabilir ancak açıklayamazlar. Sayı, zaman, ölçü kavramlarını anlamada önemli olan sıralama işlemini yapabilir, iki somut kavram arasındaki ilişkiyi üçüncüsüyle ilişkili olarak anlayabilir. Nesnelere birden fazla özelliğe göre gruplandırabilir, bu sayede tümevarım yapabilmekte, bir kategori için geçerli olan özelliğin diğer kategoriler için de geçerli olabileceği sonucuna varabilmektedirler. Bu dönemdeki çocuklarda gruplaşma isteği artmakta ve oyun, hayatın kurallarını çeşitli zorluklarla baş ederek öğrendikleri, yeni durumları denedikleri alan olarak görülmektedir (Bayraktar, 2017, s. 62-67). Sıralama, sınıflama, dönüştürme gibi zihinsel işlemlerin belirginleştiği bu dönemde oyun ve sosyal ortam öğrenmenin başlıca uygulama alanlarıdır. Bu bakımdan küçük yaş grubu çocuklara yönelik gerçekleştirilen yabancı dil öğretiminin önemli bir boyutunu da oyun ve sosyal ortamın işlevsel olarak kullanılması oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik 11. yüzyılda Kâşgarlı Mahmud tarafından hazırlanan *Dîvânu Lugâti't-Türk*, bu alanda ilk sözlük olma ünvanını korumakla birlikte (Somuncu, 2020, s. 207; Usta, 2006, s. 224) 1980'den sonra yapılan çalışmalar, çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla hız kazanmış ve alana yönelik sözlük çalışmalarını da artırmıştır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanında 2017 yılında Prof. Dr. Muammer Nurlu editörlüğünde "Yabancılar İçin Türkçe Fiiller Sözlüğü" (YTFS), 2018 yılında Prof. Dr. Engin Yılmaz tarafından "Yabancılar İçin Başlangıç Düzeyi Türkçe Sözlük (A1)" (YBDTS), 2020 yılında Doç. Dr. Dilek Fidan editörlüğünde "Dilfi Yabancılar İçin Türkçe Görsel Sözlük ve Etkinlik Kitabı (A1-A2)" (Görsel Sözlük) ve PIKTES faaliyetleri kapsamında 2022 yılında

Nuray Çevik editörlüğünde “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük 6-12 Yaş” (PIKTES Sözlük) hazırlanmıştır. Bu sözlüklerden YTFS üzerine 2018 yılında Doç. Dr. Zeki Gürel tarafından bir makale çalışması yapılmıştır. Ayrıca 2024 yılında Doç. Dr. Demet Kardeş ve Özgül Karadavut tarafından YTFS üzerine sözlükbilimsel bir inceleme olan makale çalışması yapılmıştır. YBDTS üzerine 2019 yılında Prof. Dr. Engin Yılmaz tarafından pedagojik sözlükbilim alanına katkı amacıyla bir makale çalışması yapılmıştır. Bu eser üzerine yine 2019 yılında Selçuk Moğul tarafından bilgi ve tanıtım amaçlı bir makale hazırlanmıştır. Görsel Sözlük üzerine 2022 yılında Aslıhan Kocaer tarafından bir inceleme çalışması olan yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında PIKTES faaliyetleri kapsamında Nuray Çevik editörlüğünde hazırlanan “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük 6-12 Yaş” (PIKTES Sözlük) adlı eserin incelenmesine yönelik yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Alandaki bu eksikliğin giderilmesi, hem sözlükbilim alanına sağlayacağı katkı için hem de sözlük kullanıcısının elde edeceği faydayı arttırmak için gereklidir. Bu ihtiyaçtan hareketle Millî Eğitim Bakanlığınca (MEB) yürütülen Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar için Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi (PIKTES) kapsamında 6-12 yaş düzeyine yönelik hazırlanan Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler için Temel Düzey Resimli Sözlük’ün (6-12 Yaş) sözlükbilimi verileri ışığında tanıtılması, değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve alandaki diğer sözlüklerin gelişimine katkı sunulması amacıyla bu çalışma ele alınmıştır.

Bu çalışma, yabancı dil öğretiminde sözlük çalışmalarına ihtiyaç olduğu varsayımından hareketle yapılmıştır. Yapılacak bu inceleme çalışmasıyla elde edilecek bulguların söz konusu sözlüğün sonraki baskılarında ve alana yönelik hazırlanacak yeni sözlüklerde dikkate alınacağı varsayılmaktadır. Bu inceleme çalışması “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler için Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş)” adlı eserle sınırlıdır.

Problem Cümlesi

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanında hazırlanan Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler için Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş) bütün yapı, bütüncül yapı, parçacıl yapı ve kullanımı bakımından nasıldır?

Alt Problemler

Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük’ün (6-12 Yaş);

1. bütün yapısı nasıldır?
2. bütüncül yapısı nasıldır?
3. parçacıl yapısı nasıldır?
4. genel yapı unsurları bakımından kullanıcı ihtiyaçları ve becerileri ile ilişkili midir?

Yöntem

Çalışmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemiyle ele alınmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”dır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.37). Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular hakkında bilgi barındıran yazılı materyallerin çözümlenmesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189). Doküman incelemesi; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü (orijinalliği)

kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamalarından oluşmaktadır (Foster, 1995, Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 194).

Veri Kaynakları

Evrenini yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanından hazırlanan sözlüklerin oluşturduğu bu çalışmanın örnekleme, "Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler için Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş)" (PIKTES Sözlük) adlı eserdir. Örneklem seçilirken zengin bilgiyi barındırdığı düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkân tanınması bakımından amaçlı örneklem kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 116). Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme temel anlayışı doğrultusunda "yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi alanında hazırlanmış olmak" ve "üzerine herhangi bir inceleme çalışması yapılmamış olmak" ölçütlerini karşılayan PIKTES Sözlük, inceleme konusu olarak belirlenmiştir.

Ölçüt örnekleme yöntemi, önceden belirlenmiş bir grup ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Bu ölçütler, araştırmacı tarafından oluşturulabileceği gibi daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesinin kullanılmasıyla da belirlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 120).

Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamına alınan "Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler için Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş)" basılı olarak elde edilmiştir. Kaynağın dijital formuna da PIKTES'in resmî internet sitesinde mevcut olan dokümandan erişilmiştir (PIKTES Sözlük, 2023).

Verilerin Analizi

Veri analiz sürecinin sağlıklı ilerleyebilmesi, nesnel ve tutarlı sonuçlara ulaşmak için önemlidir. Bu amaçla mevcut veri analiz yöntemlerinin taranıp toplanan verilerden hareketle çalışmanın veri analiz planının belirlenmesi gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.239). Çalışmaya konu olan incelemeye yönelik ölçütler, kuramsal çalışmalar aracılığıyla sözlükbilimin verileri ışığında geliştirilmiş ve söz konusu sözlük çerçevesinde uyarlanmıştır. Veriler, özgün formu yansıtmak adına sözlükten ilgili bölüm alınarak sunulmuş ve ardından betimlenerek değerlendirilmiştir. Betimlenerek değerlendirme noktasında Türkçe Eğitimi alanında üç öğretim üyesinin uzmanlık alanı bilgisine başvurulmuştur.

Bu araştırmanın veri kaynağını oluşturan "Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük"ün (6-12 Yaş) inceleme ölçütleri, Bahadır'ın (2023) doktora tezinde kullanılan ölçütlerin PIKTES Sözlük'ün yapı unsurlarına uyarlanmasıyla oluşturulmuştur. Bu çalışmada sözlük inceleme için izlenecek ölçütler, şu şekildedir:

A. Sözlüğün genel yapısı

1. Bütün yapı (Megastructure)

1.1. Dış veri: Sözlük hakkında genel bilgiler (Ön ve arka kapak, boyut, sütun, sayfa sayısı, renk, tasarım), sözlüğün türü, sözlüğün amacı ve hedef kitle, derlem yöntemi, cilt dayanıklılığı ve kâğıdın niteliği, sayfa numaraları.

1.1.1. Ön veri: Başlık sayfası, ön söz, yayında katkısı bulunanlar ve baskı, kullanıcı kılavuzu, kısaltmalar, işaretler, içindekiler.

1.1.2. Orta veri: Resim levhaları, haritalar, diyagramlar, dil bilgisi terimler veya anlamsal alanlar listesi, ansiklopedik bilgiler.

1.1.3. Arka veri: Kaynaklar, ek bilgiler

2. Bütüncül yapı (Macrostructure)

2.1. Sözcük listesi: Sözcüklerin sıralanma biçimi, toplam sözcük sayısı.

2.2. Madde başı unsurlar: Madde başının sayfadaki yerleşimi ve görünümü, madde başlarının seçimi, madde başının yapısı, türleri ve türlerin sunuluş biçimi.

3. Parçalı Yapı (Microstructure)

3.1. Parçalı yapıda biçimle ilgili bilgiler

3.1.1. Yazım

3.1.2. Sesletim

3.1.3. Dil bilgisel bilgi

3.2. Parçalı yapıda anlamla ilgili bilgiler

3.2.1. Tanım

3.2.2. Çok anlamlılık

3.2.3. Anlam ilişkileri

3.2.4. Örnekler

3.2.5. Deyimler

3.2.6. Eş dizimlilik

3.2.7. Ara maddeler

3.2.8. Köken bilgisi

3.2.9. Kullanım etiketi

3.2.10. Çapraz gönderim

B. Sözlük kullanımı: Sözlüğün kullanıcı ihtiyaçlarına ve becerilerine göre analizi.

Etik Kurul İzni

Biz, yukarıda belirtilen araştırmacılar olarak, yürüttüğümüz “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük (6-12 Yaş) Üzerine Sözlükbilimsel Bir İnceleme” başlıklı çalışmada etik kurul iznine gerek olmadığına dair aşağıdaki hususları beyan ederiz:

1. Çalışmamız, yalnızca tezden üretilen veriler üzerinden yapılan bir doküman analizi metoduna dayanmaktadır.
2. Çalışmada herhangi bir insan katılımcıdan doğrudan veri toplanmamış, gözlem, deney, anket veya mülakat gibi yöntemler kullanılmamıştır.
3. Kullanılan veriler, ilgili tez kapsamında önceden toplanmış, kamuya açık ya da ilgili izinler alınarak kullanılan verilerdir.
4. Araştırma, kişisel verileri ifşa etmeyecek şekilde yürütülmekte olup, gizlilik ve akademik etik kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmektedir.
5. Çalışmada, “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” ve ilgili diğer etik kurallar titizlikle gözetilmektedir.

Bu nedenlerle, çalışmamız için ayrıca bir etik kurul iznine gerek bulunmadığını beyan ederiz.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın konusu olan “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Temel Düzey Resimli Sözlük 6-12 Yaş (PIKTES Sözlük)” sözlükbilimsel veriler ışığında belirlenen ölçütler açısından incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

PIKTES Sözlük’ün Genel Yapısının İncelenmesi

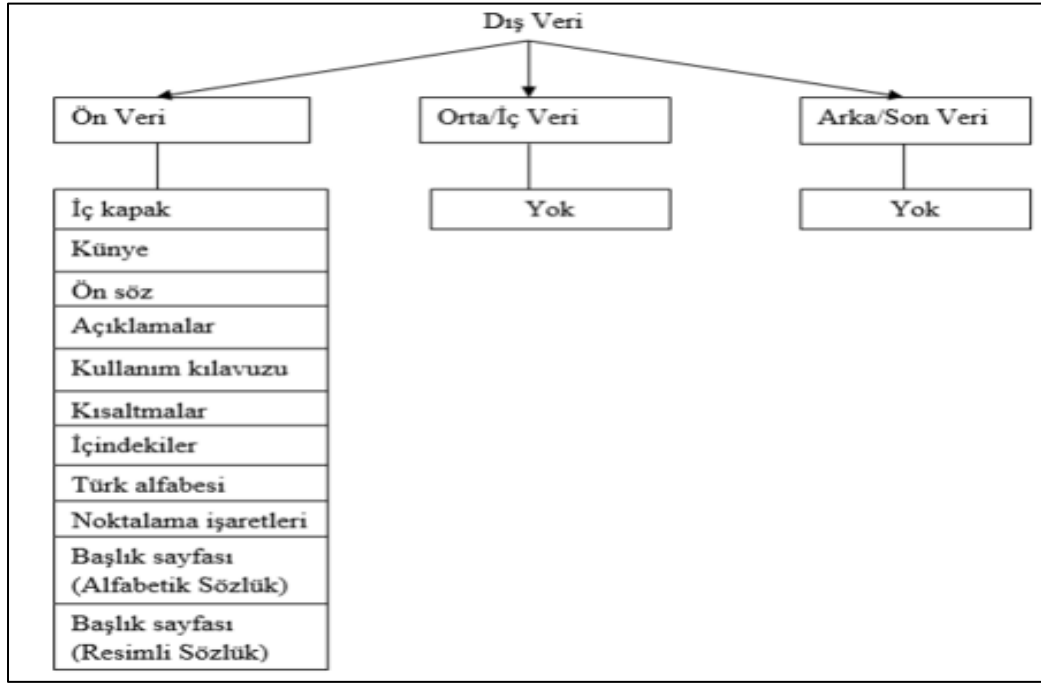
Sözlüğün genel yapısı; bütün yapı, bütüncül yapı ve parçalı yapı alt ölçütleriyle incelenerek değerlendirilmiştir.

Bütün Yapı (Megastructure)

PIKTES Sözlük'ün bütün yapısı kapsamında bütüncül yapı, dış veri, sözlük ve türü hakkında genel bilgi veren yapı unsurları incelenmiştir.

Dış Veri

PIKTES Sözlük, dış veri kapsamında ön veri bilgileri barındırmakta ancak iç veri ve arka veri bilgileri barındırmamaktadır. PIKTES Sözlük'ün dış verisi Şekil 3'te (Hartmann ve James, 1998, s. 92) gösterilmiştir:

Şekil 3. PIKTES Sözlük'ün dış veri şeması

PIKTES Sözlük, alfabetik ve resimli olmak üzere iki biçimde düzenlenmiştir. PIKTES Sözlük'ün tür özellikleri şu şekildedir:

- Düzenlenme biçimine göre alfabetik- tematik
- Kapsadığı dil sayısına göre tek dilli, hedef dilden hedef dile (Türkçe-Türkçe) tek yönlü
- Yazılış biçimine göre mensur- resimli
- Ortamı bakımından basılı ve elektronik
- Amacına göre hedef kitlesi yabancı dil öğrenen çocuklar olan öğrenici sözlüğüdür.

Yabancı dil öğretimine yönelik hazırlanan PIKTES Sözlük, bütün olarak alfabetik ve resimli, tek dilli bir öğrenici sözlüğüdür.

Ön Veri

Kapsamı ve temel dayanaklarının dayandığı belirtilen program ile izlenen yaklaşımın hedefi örtüşmektedir. Ancak söz varlığını derleme yöntemi, bunun için hangi kaynakların tarandığı, hangi kaynaklardan yararlandığı belirtilmemiştir. PIKTES Sözlük'te söz varlığı derleme bilgisinin bulunmaması, bu bakımdan bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 3'te belirtilen ön veri bilgilerine karşılık sözlükte sesletim anahtarı, sözlük dil bilgisi, dilin doğası ve yapısı, fiillerle birlikte kullanılan hâl ekleri gibi ön veri bilgileri yer almamaktadır. Sözlük kullanıcısının Türkçe söz varlığını anlamak ve geliştirmek için gerekli olan sesletim anahtarının ön veride bulunmaması, bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Orta Veri

PIKTES Sözlük'te orta veri yer almamıştır.

Arka Veri

Sözlüğün son kısmında bulunan arka veri, PIKTES Sözlük'te yer almamaktadır. Daha çok arka veride sunulan kaynaklar bilgisi, PIKTES Sözlük'te yer almamış olup bir eksiklik olarak öne çıkmıştır. PIKTES Sözlük, öğrenici ihtiyaçlarına yönelik ek bilgiler bakımından desteklenebilir.

Bütüncül Yapı (Macrostructure)

Sözcük Listesi

PIKTES Sözlük'te bütüncül yapıyı oluşturan madde başı sözcükler, alfabetik ve tematik olarak düzenlenmiş iki bölümden meydana gelmiştir. Alfabetik sözlük kısmında 1380 madde başı sözcük tanımlanmış, temel sözcük listesi alfabetik sıraya göre düzenlenmiş, yukarıdan aşağıya doğru tek sütun hâlinde sunulmuştur.

Resimli sözlük bölümünde maddeler, alfabetik sözlükteki madde başı sözcüklere karşılık olarak verilen görseller ve bu görsellerin karşıladığı kavramlar, konular altında gruplandırılarak tematik düzende sunulmuştur.

Madde Başı Unsur

Sözlük kapsamına hangi madde başı sözcüklerin seçileceğine karar vermek, sözlük hazırlamadan önce yapılan önemli bir aşamadır. Çok sayıda olasılık barındıran madde başı seçiminin yol ve yönteminin belirtilmesi, kaynağın niteliği için gerekmektedir. PIKTES Sözlük'ün ön veri bölümünde madde başı seçiminin neye göre yapıldığı, kapsama alınan söz varlığının derlenme yöntemi ya da bu seçimde yararlanılan kaynaklar hakkında bilgi verilmemiş olması önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

PIKTES Sözlük'te özel isimler madde başı unsur olarak yer almamıştır. PIKTES Sözlük için bu durum, bir eksiklik olmasa da yer isimlerinin dış veride bulunması öğrenici sözlüğü niteliğinden dolayı faydalı olacaktır. Sözlükte sesteş sözcükler, ayrı birer madde başı olarak gösterilmemiş; diğer anlamlar, aynı maddenin altında çok anlamlılık kapsamında numaralandırılarak gösterilmiştir. PIKTES Sözlük'te sesteş sözcüklerin her birinin ayrı madde başlarında sunulması, sözlüğün türü ve kullanıcı nitelikleri ile ilgilidir.

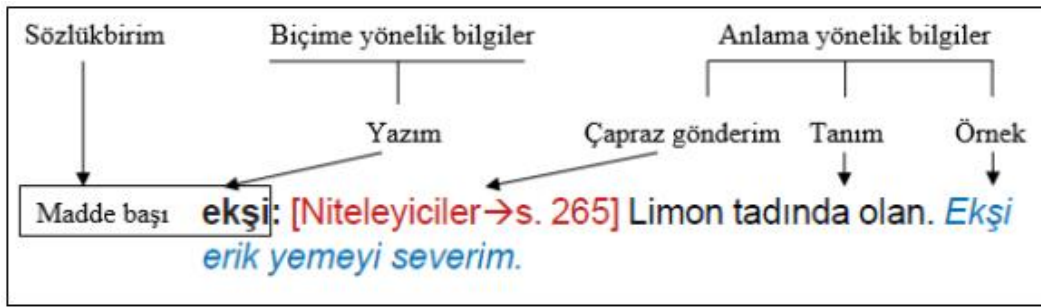
PIKTES Sözlük'te eş ve karşıt anlamlı sözcükler, ayrı birer madde başı olarak gösterilmiştir. Eş anlam ilişkisi taşıyan "armağan-hediye, akarsu-ırmak-nehir, müsait-uygun, gezi-seyahat, vakit-zaman" sözcükleri, ayrı madde başı olarak sunulmuştur. Ancak her sözcüğün eş anlamı, ayrı birer madde başı olarak verilmemiştir. Sözlükte "mesaj, misafir, yaşlı" madde başları bulunurken sırasıyla eş anlamlıları olarak tanıma yerleştirilen "ileti, konuk, ihtiyar" sözcükleri ayrı madde başı olarak yer almamıştır. Karşıt anlamlı unsurlardan "güzel" sözcüğü sözlükte madde başı olarak yer alırken karşıt anlamı olarak gösterilen "çirkin" bulunmamaktadır.

Alfabetik sözlük bölümünde tanımlanan eş anlamlı madde başı unsurların her biri, resimli sözlük bölümünde tek görselin altında bir arada sunulduğu gibi bu gösterim tüm eş anlamlı sözcükler için uygulanmamıştır. Resimli sözlükte ırmak-nehir-akarsu eş anlamlı sözcük seti, tek görsel altında sunulmuştur. Ancak hediye-armağan ile seyahat-gezi eş anlamlı sözcük setleri, ilgili görselin altında her iki sözcükle birlikte bulunmamaktadır. PIKTES Sözlük'te eş anlamlı sözcüklerin madde başı olarak sunulmasında alfabetik ve resimli sözlük bölümleri arasında tutarsızlık tespit edilmiştir.

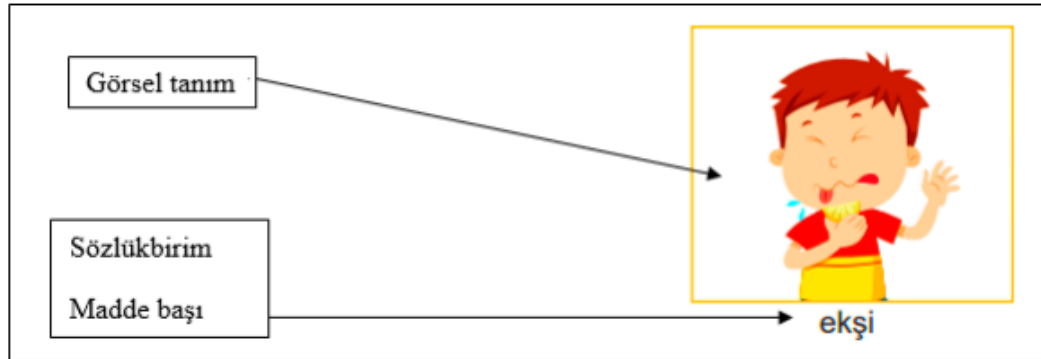
PIKTES Sözlük'te madde başına alınan sözcük ve sözcük grupları, türleri ve yapılarına göre ele alındığında çeşitlilik göstermektedir. Bütüncül yapıyı oluşturan madde başlarında basit, türemiş ve birleşik yapıda olmak üzere isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlem türünden sözcüklere yer verildiği gibi söz grubu ve kalıp ifade niteliği taşıyan madde başı unsurlara da (Türk kahvesi, görüşmek üzere ...) yer verilmiştir. Temel düzey yabancı dil öğrencilerinin dil kullanımına yönelik işlevsel sözcükler de (bu, ikinci, yüz, artı, eksi ...) madde başı unsur kapsamında yer almıştır. Bu madde başları, öğrencinin dili kullanma alanları ile ilgili olup sözlüğün öğreticilik yönünü destekleyen ve niteliğini arttıran bir seçim olmuştur.

Parçacıl Yapı (Microstructure)

Biçimsel ve anlamsal açıdan taşıdığı özelliklere göre iki grupta ele alınan parçacıl yapının PIKTES Sözlük'te genel görünümü Şekil 4 (PIKTES Sözlük, 2023, s. 265) ve Şekil 5'te (PIKTES Sözlük, 2023, s. 50) gösterilmiştir:

Şekil 4. PIKTES Sözlük: Alfabetik sözlükte parçacıl yapı görünümü

Şekil 5. PIKTES Sözlük: Resimli sözlükte parçacıl yapı görünümü

Parçacıl Yapıda Biçimle İlgili Bilgiler

Parçacıl yapının gövdesini oluşturan birinci grup; yazım, sesletim ve dil bilimsel bilgidir. Sözlüklerin amacına, hedef kitesine, türüne göre değişiklik gösteren bu bilgilerden PIKTES Sözlük'te yazım bulunmakta, ancak sesletim ve dil bilimsel bilgi yer almamaktadır.

Yazım

PIKTES Sözlük'ün madde başları ile tanım ve açıklamaların yazımında Türk Dil Kurumu (TDK, 2023) tarafından belirlenen yazım kurallarına dikkat edildiği tespit edilmiştir.

Sesletim

PIKTES Sözlük'te madde başlarının sesletim bilgisi yer almamıştır. Türkçeyi yabancı dil olarak öğretmeyi amaçlayan bir sözlükte üretimsel dil becerisinin gelişimine aracılık eden bu bilginin eksikliği, PIKTES Sözlük'ün niteliğini olumsuz etkileyen bir yoksunluktur.

Dil Bilgisel Bilgi

PIKTES Sözlük'ün parçacıl yapısında biçime yönelik olan dil bilgisel bilgi yer almamaktadır. Bir öğrenici sözlüğü olması ve öğretim amacı taşıması yönüyle dil bilgisel bilgiye daha fazla yer vermesi gereken PIKTES Sözlük'te bu bilgiye yer verilmeyişi, hedef kitlenin yaş grubunun küçüklüğü ile ilişkilendirilebilir. Ancak kullanıcı niteliği ile ilişkili olarak parçacıl yapıda sunulmayan dil bilgisel bilgiler, sözlüğün türü gereği öğreticiliği desteklemek adına dış veri kapsamına alınabilir. Bu bakımdan PIKTES Sözlük'te fiillerden önce gelen durum eklerinin bulunmaması bir eksiklik olup bu bilginin yapı unsurlarına dâhil edilmesi faydalı olacaktır.

Parçacıl Yapıda Anlamla İlgili Bilgiler

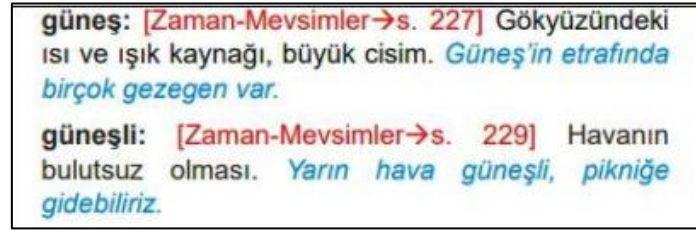
PIKTES Sözlük'te parçacıl yapının anlamla ilgili bilgileri kapsamında tanım, örnek cümle ve çapraz gönderim bileşenleri bulunmaktadır.

Tanım

PIKTES Sözlük'teki tanımlarda Devocioğlu ve Benzer (2024) tarafından belirlenen tanımlama ilkeleri aranmıştır.

-Döngüsellikten (dairesellikten) kaçınma:

Şekil 6'da (PIKTES Sözlük, 2023, s. 62) görüldüğü gibi PIKTES Sözlük'te tanımı yapılan 'güneş' ve 'güneşli' maddelerinden biri diğerinden bağımsız olarak tanımlanmıştır:

Şekil 6. PIKTES Sözlük: Tanımda döngüsellik ilkesi 1

PIKTES Sözlük'te döngüsellik ilkesine uymayan tanımlar tespit edilmiştir. Sözlükte 'dağınık, düzenlemek, düzenli' maddeleri, birbirleriyle tanımlanmıştır. Dağınık maddesinin tanımında düzenli sözcüğü, düzenlemek maddesinin tanımında dağınık ve düzenli sözcükleri, düzenli maddesinin tanımında dağınık sözcüğünün kullanılması döngüsellik sebeptir. Sözlükte yapılan tanımlar için döngüsellik doğuran maddeler Şekil 7'de (PIKTES Sözlük, 2023, s. 39, 48) gösterilmiştir:

Şekil 7. PIKTES Sözlük: Tanımda döngüsellik ilkesi 2

-Dil bilgisi işlevinin yansıması:

Türkçede bir sözcük, kullanıldığı bağlama göre farklı işlevler taşıyabilmektedir. Dilin kullanım alanına ve bağlamına göre farklılık gösteren bu dil bilgisel işlev, PIKTES Sözlük'e yansıtılmamıştır. Madde başı sözcük, sık kullanılan temel işleviyle ele alınmış, Şekil 8'de (PIKTES Sözlük, 2023, s. 73) görüldüğü gibi buna uygun biçimde tanımlanmıştır:

ile: 1. Bir şeyi birlikte yapma anlamı veren söz. *Abim ile parka gittik.* 2. Bir araç kullanma anlamı veren söz. *Terzi, kumaşı makas ile kesti.*

Şekil 8. PIKTES Sözlük: Tanıma dil bilgisi işlevinin yansımaları ilkesi

Madde başı olarak "ile" sözcüğünün tanımında edat işlevine uygunluk sağlanmıştır. Edat sözcük türü tanıma yansımış olsa da sıklıkla bağlaç olarak da kullanılan "ile" sözcüğünün bu işlevi tanıma yansıtılmamıştır. Edat ve bağlaç sözcük sınıflarından birinin diğerine göre kullanımı yaygınlık göstermemektedir. Ancak her iki sınıfın da sıklıkla kullanılması, tanımlarda dikkate alınmamış, madde sadece bir işleviyle, edat göreviyle, tanımlanmıştır.

-Sadelik ve kısalık:

PIKTES Sözlük'teki tanımlarda kullanıcı tarafından bilinen yalın sözcükler kullanılmış ve tanım, az sözcükle oluşturulan cümlelerden oluşmuştur. Ancak anlaşılabilirliğin bozulduğu tanımlar, zor sözcüklerin kullanılmasından ya da gereksiz ayrıntının bulunmasından değil; kullanıcının dil seviyesinin üzerinde dil yapılarının kullanılmasından kaynaklanmıştır (Şekil 9). Kullanıcının dil seviyesinin üstündeki orta düzey dil yapısının kullanıldığı sözcükler, tanımın anlaşılmasını zorlaştırarak sadeliği etkilemektedir. Sadeliğin etkilendiği tanımlama Şekil 9'da (PIKTES Sözlük, s. 109, 129) gösterilmiştir:

öğretmen: [Meslekler→s. 246] Öğretmeyi meslek edinen / ders anlatan kişi. *Öğretmenimiz bize Türkçe konuşmayı öğretti.*

sürpriz: Beklenmeyen şaşırtıcı bir olay. *Doğum gününde kardeşime sürpriz yaptık.*

Şekil 9. PIKTES Sözlük: Tanımda sadelik ve kısalık ilkesi

Şekil 9'da gösterilen tanımlar, kısalık bakımından tanımlama ilkelerine ve hedef kitlenin seviyesine uygundur. Ancak tanımlamada kullanılan "edinen, beklenmeyen" sözcükleri, edilgen yapıdadır. Orta düzey dil seviyesine yönelik olan edilgen çatı, temel dil seviyesindeki sözlük kullanıcıları için anlaşılması zor olduğundan tanımlar sadelikten uzaklaşmıştır.

PIKTES Sözlük'te türü gereği en çok kullanılan tanım biçimi görsel tanım olmuştur. Bununla birlikte alfabetik sözlük bölümünde çözümleyici tanım, ağırlıkta kullanılan biçim olmuştur. Bu tanımlarda madde başı unsurun temel ayırt edici özellikleri, ayrıntıdan uzak biçimde verilmiştir. Ayrıntılı tanımlardan uzak durulması bir öğrenici sözlüğü olarak PIKTES Sözlük'ün kullanıcı kitlesinin yaş grubu ve yabancı dil düzeyi ile ilgilidir. Tek maddede analitik tanımla birlikte yapılan eş (karşıt ve yakın) anlamlı tanımlar göz önünde bulundurulduğunda sözlük kapsamında sıklıkla kullanılan bir diğer tanım biçimi, eş anlamlı tanım biçimidir.

Çok Anlamlılık

PIKTES Sözlük kapsamında çok anlamlı sunulan maddeler ve bu maddelerin taşıdığı farklı anlamlar, sayıca az tutulmuştur. Alfabetik sözlükte tanımlanan 1380 maddeden 76'sı birden çok anlamı ile gösterilmiş olup bunlardan 72 madde 2 anlamıyla, 4 madde başı da 3 anlamıyla sözlükte yer almıştır.

Anlam İlişkileri

PIKTES Sözlük'te madde başlarının anlam ilişkisi içinde olduğu sözcük ve sözcük grupları, bir tanım biçimi olarak yer almıştır. Madde başının eş ve zıt anlamlı karşılığının bir işaret ya da sembolle belirginleşmesini sağlamak, türü bakımından bir öğrenici sözlüğü olan PIKTES Sözlük'ü ulaşılabilirlik açısından destekleyecektir.

Örnekler

PIKTES Sözlük'te örnekler, her madde başının tanımı için yer almıştır. Şekil 4'te görüldüğü gibi parçalı yapının son bileşeni olarak yer alan örnekler, tanımın ardından farklı biçim ve renkte sunulmuştur. Örneklerin bu gösterimindeki bu farklılık, küçük yaş grubu kullanıcı kitlesi için erişimi kolaylaştırıcı ve dikkat çekici bir vurgulama yöntemi olmuştur. Bununla birlikte örnek cümleler alfabetik sözlük kapsamında yer alıp resimli sözlük bölümünde ayrıca verilmemiştir. Herhangi bir kaynağa dayandırılmayıp hazırlayıcı tarafından oluşturulan örnek cümlelerde dilin günlük yaşama uygunluğu ve öğrencinin dünya bilgisine yönelik gereksinimleri dikkate alınmıştır.

PIKTES Sözlük'te örnekler, Atkins ve Rundell tarafından belirlenen ölçütler açısından incelenmiş ve Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. PIKTES Sözlük: Örnek cümlelerin nitelikleri

Madde başı	PIKTES Sözlük'te örnek cümleler	Doğal ve tipik	Bilgilendirici	Anlaşılır
affetmek	Bence onu affetmelisin (s.11).	+	-	-
demir yolu	Bu demir yolu elli yıl önce yapılmış (s.41).	+	-	-
iyi geceler	İyi geceler abla, ben yatıyorum (s.77)	+	+	+
onuncu	Asansörle onuncu kata çıktık (s.106).	+	+	+
otopark	Marketin önünde büyük bir otopark var (s.107).	+	-	-
saat (1)	Masamın üstünde saat var (s.119).	+	-	-
saat (2)	Bugün bir saat kitap okudum (s.119).	+	+	+
şaka yapmak	Öğretmenimiz şaka yaptı, hepimiz buna çok güldük (s.130).	+	+	+
vedalaşmak	Halamla vedalaştık ve eve döndük (s.146).	+	+	+
yağmurluk	Yağmurluk giydim çünkü hava yağmurlu (s.147).	+	+	+
zayıf	Ben kısa boyluyum ve zayıfım (s.155).	+	-	-

PIKTES Sözlük'te örnek cümleler, nitelikleri bakımından çoğunlukla dengelidir. Bu cümleler, dilin sık kullanıldığı bağlamları ve söz dizimsel kalıpları veren doğal ve tipiklik özelliklerini taşımaktadır.

Örnek cümlelerde tanımı destekleyen ve pekiştiren içerikten yoksun olduğu için bilgilendiricilikten yoksunluk tespit edilmiştir: affetmek, otopark, saat (1), zayıf. Bilgilendirici özelliğin bir diğer yönü de tanımın içeriği ile örnek cümlelerin çelişmemesidir. Ancak örnek cümlelerde, bilgilendirici özelliğin bu yönünden kaynaklanan bir eksiklik yoktur. Söz konusu sözcükler, tanım hakkında yeterli bilgiyi barındırmamaktadır. Örnek cümleler kurulurken tanımın kullanıcı tarafından anlaşılma ihtimali dikkate alınmalıdır. Bunlardan "affetmek" maddesi için kullanılan örnekte eylemin hangi durumlarda kullanıldığı bilgisi eksiktir. Benzer sebeple "demir yolu" maddesi hangi taşıtlar için kullanıldığı bilgisinden, "otopark" maddesi işlev bilgisinden, "saat" maddesinin birinci anlamı nasıl bir araç olduğu bilgisinden ve "zayıf" maddesi ise düşük kiloyu işaret eden bilgiden yoksundur.

Örneklerde bilgi yönünden yeterli içeriği oluşturmak, çoğu zaman sözcük sayısının artmasını gerektirse de anlaşılabilirliği kaybetmemek kaydıyla gereksiz sözcüklerden arınmış, sade bir anlatıma ayrıca dikkat edilmelidir. Temel düzey yabancı dil öğrencilerinin seviyelerine yönelik basit sözcüklerle kurulan kısa cümleler uygundur. Bu bakımdan öğrenci sözlüklerinde çeşitli işlevi gerçekleştirmek üzere oluşturulan örnek cümleler bilgilendirici nitelikten kısmen uzaklaşabilmektedir.

PIKTES Sözlük'ün kullanıcı nitelikleri, kısa ve basit cümleleri gerektirdiğinden "affetmek, demir yolu, otopark, saat (1), zayıf" madde başlarındaki örnekler bilgilendirici özellikten uzaklaşmıştır. Tablo 1'de görülen "şaka yapmak, vedalaşmak" madde başı unsurları, dil seviyesi temelinde yeterli içeriği ancak sıralı ya da bağlı cümle ile sağlamıştır. Kısa ve basit cümlelerle oluşturulan bu cümle yapısı ile tanımı destekleyen içerik yakalanmıştır.

Sözlükte örnekler, kullanıcının anlayabileceği düzeyde basit sözcüklerle ve kısa cümlelerle oluşturulmuştur. Bu yönüyle örnek cümleler, anlaşılabilirlik özelliğini taşımaktadır. Ancak bilgilendirici özelliğin olmayışı, devamında anlaşılabilirliği etkilediğinden ilgili örneklerde anlaşılabilirlik özelliği de eksik kalmaktadır.

Deyimler

Türü bakımından bir öğrenci sözlüğü olan PIKTES Sözlük'te hedef dilin farklı kullanımını barındıran, hedef dilin kültürel özelliklerini yansıtan deyimler ayrı birer madde başı olarak yer almış ve mastar biçimiyle gösterilmiştir. Sözlük kapsamındaki deyimler nicelik bakımından kullanıcı kitlenin yaş grubu ve dil düzeyinin gerektirdiği ölçüde sınırlı tutulmuş, mecaz deyimler de bu amaç doğrultusunda yer almamıştır.

Eş dizimlilik

Türü bakımından öğrenci sözlüğü olan PIKTES Sözlük'te madde başı unsurların eş dizimli ifadeleri örnek cümlelere yansımış ancak bu ifadelerin bir listesi ayrıca bir gösterilmemiştir. Özellikle temel düzey yabancı dil öğrencileri için eş dizimli ifadelerin bulunması, sözlüğün öğreticiliğini arttıran bir uygulama olacaktır. Ayrıca bu ifadelerin kullanıcı becerilerine hitap edecek biçimde yerleştirilmesi, ulaşılabilirliği destekleme açısından önemlidir.

Ara Maddeler

PIKTES Sözlük'te ara maddeler bulunmamaktadır. Kalıp ifadelerin özellikle deyimlerin parçacıl yapıda ara madde olarak sunulmaması, kullanıcı becerileri gereği sözlük içi erişimi kolaylaştıran başarılı bir uygulamadır.

Köken Bilgisi

Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için hazırlanmış PIKTES Sözlük'te köken bilgisine yer verilmemiştir. Köken bilgisinin bulunmaması, sözlüğün türü ile ilgili olmanın yanı sıra kullanıcı ihtiyaçları dışında kalmaktadır.

Kullanım Etiketi

PIKTES Sözlük'te her madde için işaretlenen bir etiket mevcut olmamakla birlikte "sağlık için", "hatalı, eksik vb. davranış için", "zaman, miktar için" gibi kullanım etiketlerine yer verilmiştir. Bu etiketler, sözcüklerin bağlı olduğu disipline yönelik değil, parçacıl yapıda tanımın anlamını desteklemek amacıyla yer almıştır. Kullanım etiketinde uygulanan bu durum, PIKTES Sözlük'ün dil öğrencilerine söz varlığı kazandırmada takip ettiği yaklaşımla tutarlıdır.

Çapraz Gönderim

İki ayrı bölümden oluşan PIKTES Sözlük'te çapraz gönderim, Şekil 4 ve Şekil 5'te görüldüğü gibi alfabetik sözlükte sözcük biçiminde bulunan madde başı unsurun resimli sözlükte karşılığı olan görsel unsura yönlendirmesi şeklinde uygulanmıştır. Bu yönlendirme, tanımdan önce köşeli ayraç içinde kırmızı renkle sunulan [Tema Adı → sayfa numarası] açıklama şeklindedir. Çapraz gönderim için kullanılan ok işareti (→) ile maddenin görsel tanımının yer aldığı temanın başlığı ve bulunduğu sayfa sayısına erişim amaçlanmıştır. Şekil 4'te yer alan çapraz gönderimin sözlük içi karşılığı Şekil 5'te gösterilmiştir.

PIKTES Sözlük'te sözlük içi çapraz gönderim yapılmış, sözlük dışı çapraz gönderime yer verilmemiştir. Parçalı yapı unsuru olarak yer alan bu bileşen, alfabetik sözlükteki her madde başında bulunmazken resimli sözlükteki bütün madde başı unsurlar, birinci bölümdeki ilgili gönderimlere karşılık olarak yer almıştır. PIKTES Sözlük'ün iki bölümü arasında erişimi sağlama amacıyla uygulanan çapraz gönderim, işaretle ilgili sayfaya doğrudan yönlendirme yaparak ulaşılabilirliği destekler niteliktedir.

PIKTES Sözlük'ün Kullanımının İncelenmesi

PIKTES Sözlük'ün kullanıcı kitlesi; Türkçeyi temel dil düzeyinde yabancı dil olarak öğrenen 6-12 yaş aralığındaki çocuklardır.

Dış veri unsurlarından ön veri, sözlüğün bir yetişkin gözetiminde kullanılabileceği göz önünde bulundurularak gerekli içeriği barındırmaktadır. Ancak kapsama alınan söz varlığının kaynakları, sözcük seçimi ve derleme yöntemi hakkında bilgiye yer verilmeyişi, kullanıcı ihtiyacına yönelik bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Parçalı yapıda sunulmayan sesletim bilgisi ve bununla ilgili anahtarın ön veride bulunmayışı, küçük yaş grubu temel düzey yabancı dil öğrencileri için bir ihtiyaç alanını oluşturmaktadır. Madde başının sözcük sınıflarının verilmeyişi kullanıcı kitlenin becerileriyle ilişkilendirilse de dil bilgisel bilginin düzeye uygun kapsamda dış veride sunulmaması, kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

PIKTES Sözlük'te döngüsellğe sebep olan tanımlar, kullanıcı ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bunun dışında Türkçe sözlüklerin tanımlarında kullanımı kaçınılmaz çatı ve fiilimsiyi barındıran dil yapıları, hedef kitlenin dil düzeyinin üzerinde kalmaktadır. Tanımlarda çok anlamlılığın miktarı ve seçilen anlamlar, kullanıcı ihtiyacına yönelik başarılı bir uygulama olmuştur. Madde başlarının anlam ilişkilerinin sunumu, kullanıcı ihtiyaç ve becerileri kapsamında yetersiz kalmaktadır. Yabancı dil öğrencileri için gerek sözcük öğreniminde gerek anlama becerilerini geliştirmede öğreticilik yönü olan eş dizimli ifadeler, öğrenci sözlükleri için bir ihtiyaç olup PIKTES Sözlük bu kullanıcı ihtiyacını karşılamadan yoksun kalmıştır. Örnek cümleler, dilin uygun bağlamını yakalasa da tanımı destekleyici ve pekiştirici bilgi içeriğinden yoksun kalarak kullanıcı ihtiyacını karşılama niteliğinden uzaklaşmıştır.

PIKTES Sözlük'te yapılan çapraz gönderim, kullanıcının temel dil seviyesine yönelik olup küçük yaş grubu becerilerini karşılar niteliktedir. Çapraz gönderim, sözlük içi erişimi kolaylaştırarak tanımın görselle desteklemesini sağlamış ve bu da sözlüğün öğretici işlevini yerine getirmesinde başarılı bir uygulama olmuştur. Sözlük içinde uygulanan çapraz gönderim, kullanıcının gerek yaş grubu gerek yabancı dil seviye nitelikleri bakımından ihtiyaç ve becerilerine yönelik hazırlanmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, PIKTES Sözlük'ü sözlükbilimsel veriler ışığında, yapı unsurlarıyla kullanıcı ihtiyaç ve becerileri bakımından inceleyerek Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanındaki işlevsel değerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, sözlüğün hem kuramsal hem uygulamalı sözlükbilim ilkeleri açısından önemli bir örnek oluşturduğunu göstermektedir. PIKTES Sözlük, temel dil düzeyindeki (A1-A2) çocuk öğrencilerin gereksinimlerini dikkate alan ilk öğrenici sözlük niteliğindedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi bağlamında bu tür sözlüklerin eksikliği düşünüldüğünde PIKTES Sözlük hem içerik hem yapı bakımından alandaki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Sözlüğün kapsamı, hedef kitlesi, görsel destekli tematik yaklaşımı ve program temelli kurgusu, modern sözlükbilim ilkeleriyle (Hartmann & James, 1998; Jackson, 2016) uyumludur. TMV (2020) tarafından yayımlanan Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı ile doğrudan bağlantılı biçimde hazırlanmış olması, eserin kullanıcı odaklı yapısını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda PIKTES Sözlük'ün bütün, bütüncül ve parçalı yapı unsurlarıyla kullanımı değerlendirilmiştir. Sözlüğün dışsal yapısı (kapak tasarımı, kâğıt kalitesi, renk kullanımı) hedef kitle olan 6-12 yaş grubunun dikkat özellikleriyle uyumlu biçimde tasarlanmıştır. Bununla birlikte, ön veri kısmında derlem havuzu, seçilen kaynaklar, sözcük seçimi ölçütleri ve sesletim anahtarı yer almamaktadır. Usta (2006) ve Aslan (2017), bir sözlüğün derlem temelli yapısının kullanıcı güveni ve söz varlığı temsili açısından belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Bu eksiklik, sözlüğün temsil ettiği sözcük havuzunun bilimsel temelleri konusunda belirsizlik yaratmaktadır. Ayrıca sesletim bilgisinin sunulmaması, özellikle Türkçenin ses temelli yazım sistemini yeni öğrenen yabancı dil kullanıcıları için önemli bir eksikliklerdir. Golynskaia (2017) ve Jackson (2016), öğrenici sözlüklerinin sesletim bilgisini içermesinin, hedef dildeki ses-birim farkındalığını geliştirdiğini belirtmiştir. Sözlüğün bu açıdan zenginleştirilmesi, öğrencilerin doğru telaffuz becerilerini artıracaktır. Dış verinin son unsuru olan arka veri kısmında da dil bilimsel veya kültürel ek bilgiler yer almamaktadır. Bahadır (2023) ve Jackson (2016), sözlüklerdeki arka verinin öğrencinin "üretim becerisi"ni desteklediğini, sözcüklerin kullanımına açıklık getirdiğini savunmaktadır. Bu nedenle, PIKTES Sözlük'te örnek kullanımlar, kültürel notlar veya kısa dil bilgisi eklerinin yer almaması, kullanıcıya öğrenim sonrası üretim desteği sağlama açısından bir sınırlılıktır.

Sözlüğün bütüncül yapısı değerlendirildiğinde madde başlarının biçimsel düzenlenişinde tutarlılık dikkat çekmektedir. İsimlerin yalın biçimleriyle, fiillerin mastar biçimleriyle verilmesi, Aslan'ın (2017) belirttiği sözlükbilimsel ilkelere uygundur. Ancak birleşik fiillerin kip çekimleriyle sunulması (tebrik ederim, teşekkür ederim) sözlükbilimde geleneksel uygulamadan sapma gibi görünse de iletişimsel yeterlilik yaklaşımı açısından anlamlı bir tercihtir. Bu biçim, kullanıcının günlük yaşamda karşılaşacağı kalıpları doğrudan öğrenmesini sağlar.

Biçimsel ve anlamsal açıdan ele alınan parçalı yapı değerlendirildiğinde sözlüğün biçimsel yapısı, Türkçenin eklemeli yapısına uyarlanmış; ancak bu yapı çeşitliliğinin (fiil çekimleri, hâl ekleri vb.) yetersiz biçimde sunulması kullanıcı için sınırlayıcı bir unsur olmuştur. Bu durum, Türkçenin tipolojik özelliklerini öğrenmede güçlük yaratabilir. Nurlu (2017), yabancı dil öğrencileri için hazırlanan fiil sözlüklerinde fiille birlikte kullanılan eklerin mutlaka gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Yabancı dil öğrencileri için hazırlanan PIKTES Sözlük'ün tanımlama biçimleri, kullanıcı düzeyi ve bilişsel yük göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Tanımlar kısa, açık ve yaş düzeyine uygundur; ancak bazı maddelerde eş anlamlılık veya döngüsel tanım hatalarına rastlanmıştır.

Devecioğlu ve Benzer'e (2024) göre sözlük kullanıcısının anlamı doğru şekilde ve kolaylıkla edinmesi için tanımlarda döngüsellik ve belirsizlikten kaçınılmalıdır. Bununla birlikte PIKTES Sözlük'te görsel tanımların ağırlıklı kullanımı, anlamı desteklemede kullanıcı odaklı bir avantaj sağlamaktadır. Tanımlarda çok anlamlılığın sıralanışı, Aksan'ın (2020) "önce temel anlam, sonra yan anlam" ilkesiyle uyumludur. Ancak resimli sözlük bölümünde bu sıralamanın korunmaması biçimsel tutarlılık açısından bir eksikliklerdir. Bununla birlikte, alfabetik ve tematik düzenleme farkı göz önüne alındığında bu durum metodolojik bir hata değil, hedef kitleye yönelik bir kolaylaştırma değildir. Bununla birlikte örnek cümlelerin kısa, basit ve doğal olması, öğrenci açısından anlaşılabilirliği desteklemektedir. Ancak bazı cümlelerin bağlam yönünden sınırlı olduğu gözlenmiştir.

PIKTES Sözlük'ün önemli güçlü yönlerinden biri, çapraz gönderim sisteminin etkin biçimde kullanılmasıdır. Görsellerle desteklenen çapraz gönderim, kullanıcıya farklı temalar arasında anlamlı bağlantılar kurma olanağı sunmaktadır. Bu, sözlük içi anlamsal bağı kuvvetlendiren uyumlu bir tasarım biçimidir. Ayrıca PIKTES Sözlük'ün temalarında kültürel öğelerin (dayı, bayram, oruç, Türk kahvesi vb.) yer alması yabancı dil öğrenci sözlükleri açısından önemlidir. Golynskaia (2017) ve Jackson (2016), öğrenci sözlüklerinin bir dilin kültürel etkileşimine katkı sunduğunu, öğrencinin hedef dile ait düşünme biçimini tanımasına katkı sağladığını belirtmektedir. Ancak sözlükte eş dizimlilik bilgisi, sınırlı düzeydedir. Golynskaia (2018), yabancı dil öğrencilerinin kelime üretiminde eş dizimliliklerin dilsel akıcılığı artırdığını belirtmektedir. Bu bilgilerin sembollerle veya küçük örneklerle sunulması, sözlüğün öğreticiliğini artırabilir.

PIKTES Sözlük; tematik düzeni, görsel zenginliği ve pedagojik yönelimiyle başarılı bir öğrenci sözlüğüdür. Ancak derlem tabanı, sesletim bilgisi, eş dizimlilik sunumu ve arka veri eksiklikleri açısından geliştirilmeye açıktır. Bununla birlikte PIKTES Sözlük'ün incelenmesi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında öğrenci merkezli sözlük anlayışının gelişmekte olduğunu göstermektedir. Avrupa merkezli sözlük bilim geleneklerinde (örneğin Oxford Learner's Dictionaries, Longman Dictionary of Contemporary English) sözlükler yalnızca başvuru kaynakları olarak değil, öğretim araçları olarak tasarlanmıştır. PIKTES Sözlük bu geleneğin Türkçe için öncü örneğidir.

Öneriler

PIKTES Sözlük, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde sadece derse yardımcı ek bir materyal olarak değil, öğretimsel bir araç olarak değerlendirilmelidir. Sözlük, Türkçenin bilişsel, kültürel ve pedagojik boyutlarını bir araya getiren özgün bir modeldir. Ancak sürdürülebilirliği; teknolojik entegrasyon, derlem tabanı ve bilimsel güncellik ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda yabancılara Türkçe öğretimi alanında oluşturulacak öğrenci sözlükler ve benzer çalışmalar için bazı öneriler aşağıda yer almaktadır:

Sözlüğün kapsamı genişletilerek derlem (corpus)-temelli biçimde güncellenmelidir. Sıklık verileri ve tematik alan dağılımları sözlükte açıkça belirtilmelidir.

Her madde başına sesli örnekler eklenmeli, çocuk kullanıcılar için sadeleştirilmiş fonetik semboller kullanılmalıdır.

Türkçenin eklemeli yapısına uygun olarak fiillerle birlikte kullanılan hâl ekleri ve çekim örnekleri dış veride sunulmalıdır.

Eş anlamlı, zıt anlamlı ve eş dizimli sözcükler sembollerle işaretlenmeli; kullanıcıya anlam ilişkilerini görsel olarak keşfetme fırsatı verilmelidir.

Kültürel bilgiler, atasözü ve deyim listeleri, kısa dil bilgisi tabloları ve oyun temelli etkinlikler eklenerek arka veri bölümü oluşturulmalıdır.

Sözlüğün çevrim içi sürümüne görseller, sesli örnekler ve etkileşimli alıştırmalar eklenmelidir. Bu sürümde yapay zekâ destekli “arama önerisi” ve “bağlantılı kelimeler” özellikleri kullanılabilir.

Sözlüğün etkililiği deneysel yöntemlerle test edilmeli; kullanıcıların anlama, hatırlama ve üretim becerilerine katkısı ölçülmelidir.

Sözlük tasarımında dilbilimciler, eğitim bilimciler, görsel tasarımcılar ve pedagoglar birlikte çalışmalıdır. Böylece ürün hem dilsel hem bilişsel gelişim açısından bütüncül hâle gelir.

PIKTES Sözlük gibi benzeri kaynaklar, Millî Eğitim Bakanlığı ve YEE iş birliğiyle Balkanlar, Orta Asya ve Afrika'daki TYDÖ merkezlerine dağıtılarak Türkçenin kültürel diplomasi aracı olarak kullanılmalıdır.

Sonuç olarak bu doğrultuda PIKTES Sözlük hem pedagojik sözlükbilim literatürüne hem de uygulamalı dil öğretimi politikalarına katkı sunan bir örnek olarak değerlendirilmelidir. Gelecekte, bu modelin farklı yaş ve seviye gruplarına uyarlanması, Türkçenin uluslararası bir eğitim dili olarak konumunu güçlendirecektir.

Kaynakça

- Akkaya, A. (2021). *Bilişsel gelişim antrenmanlarının çocuklarda görsel algı üzerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Aksan, D. (2020). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim* (3. Cilt). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Anşın, S. (2006). Çocuklarda yabancı dil öğretimi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6), 9-20.
- Aslan, E. (2017). Sözlükbilimsel inceleme yöntemi: eser-i şevket örneği. *Turkish Studies*, 12(30), 35-70. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12510>
- Atkins, B. T. ve Rundell, M. (2008). *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford University.
- Bahadır, H. (2023). *1928'den günümüze kadar yazılmış Fransızca-Türkçe ve Türkçe-Fransızca sözlükler üzerine sözlük bilimsel bir inceleme* [Yayımlanmamış doktora tezi] İstanbul Üniversitesi.
- Bayraktar, M. M. (2017). *Jean Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına yöneltilen eleştiriler bağlamında Türkiye'de yapılan din eğitimi çalışmalarının değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Boz, E. (2015). Kullanıcı ve sözlük ilişkisi. *Erdem*, (69), 41-52. <https://doi.org/10.32704/erdem.536837>
- Böler, T. (2006). Türkçe sözlük (TDK) ile örnekleriyle Türkçe sözlük'ü (MEB) karşılaştırma denemesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 101-118.
- Demirezen, M. (2003). Yabancı dil ve ana dil öğreniminde kritik dönemler. *Dil Dergisi*, 118, 5-15.
- Devecioğlu, M. ve Benzer, A. (2024). School dictionary entries with a pedagogical and linguistic approach. *Education and Science*, 49(218), 43-77. <https://doi.org/10.15390/eb.2024.11765>
- Fidan, D. (Ed.). (2020). *Yabancılar için Türkçe görsel sözlük ve etkinlik kitabı (a1-a2)*. Kültür Sanat Yayınları.
- Golynskaia, A. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde tek dilli öğrenici sözlüğü: model, yöntem ve ilkeler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Golynskaia, A. (2018). Sözlükbilimin kullanıcı odaklı alanı olarak öğrenici sözlükbilimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 65, 189-206. <https://doi.org/10.9761/JASSS7513>
- Gürel, Z. (2018). Yabancılar için Türkçe fiiller sözlüğü. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(21), 1059-1062.
- İlhan, N. (2009). Sözlük hazırlama ilkeleri, çeşitleri ve özellikleri. *Turkish Studies*, 4(4), 534- 554.
- Hadebe, S. (2014). Ndebele’de sözlük eleştirisi geliştirme (S. Karaoğlu, Çev.). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 9, 39-56.
- Hartmann, R. K. K. ve James, G. (1998). *Dictionary of lexicography*. Routledge.
- Jackson, H. (2016). *Sözlükbilime giriş* (M. Gürlek ve E. Patat, Çev.). Kesit Yayınları.
- Kahraman, M. (2016). Sözlük bilimi kuram, ilke ve yöntemler üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 3288-3312. <https://doi.org/10.15869/itobiad.284821>
- Karadavut, Ö. ve Kardeş, D. (2024). Yabancılar için Türkçe fiiller sözlüğünün sözlükbilim açısından incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 12(2), 111-129. <https://doi.org/10.29228/ijla.75671>
- Kocaer, A. (2022). *Yabancılar Türkçe öğretiminde görsel sözlük incelemesi: dilfi yabancılar için Türkçe görsel sözlük ve etkinlik kitabı (a1-a2) örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Kocapınar, P. (2014). *Kavram sözlükleri ve Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi söz varlığı üzerine bir deneme* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kolukısa, A. A. (2015). Yabancı dil öğrenim sözlükleri ve gerekliliği. *Turkish Studies*, 10(3), 653-672. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7691>
- Moğul, S. (2019). Yabancılar için başlangıç düzeyi Türkçe sözlük (a1). *Türkbilig*, 38, 236- 238.
- Nurlu, M. (Ed.). (2017). *Yabancılar için Türkçe fiiller sözlüğü (fiillerin durum ekleriyle kullanımı)*. Kalem Kitap Yayınları.
- Onursal, İ. (2019). Yabancı dil öğretimi/öğreniminde yaş etkeni üzerine bir değerlendirme. *Dil Dergisi*, 170(1), 40-53. <https://doi.org/10.33690/dilder.528966>
- PIKTES Sözlük (2022). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için temel düzey resimli sözlük 6-12 yaş*. Salmat Basım Yayıncılık.
- PIKTES Sözlük (2023). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için temel düzey resimli sözlük 6-12 yaş*. Salmat Basım Yayıncılık. <https://piktes.gov.tr/Dosyalar/Materyal/sozlukeyeni.pdf>
- Somuncu, M. (2020). “Ötüken Türkçe sözlük”ün sözlükbilimi yöntemlerine göre incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(24), 204-223.
- Tarp, S. (2011). Pedagogical lexicography: towards a new and strict typology corresponding to the present state-of-the-art, *Lexicos*, 21, 217-231.
- TDK (2023). *Güncel Türkçe sözlük*. tdk.sozluk.gov.tr
- TMV (2020). *Türkiye Maarif Vakfı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı* (2. Baskı). Matsis Matbaa.
- Turan, Ö. (2022). *Yabancılar Türkçe öğretimi kapsamında PIKTES’in değerlendirilmesi: Bursa ili örneği* [Yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.

-
- Usta, H. İ. (2006). Türkçe sözlük hazırlamada yöntem sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(1), 223-242.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2019). Pedagojik sözlükbilimi çalışmalarına katkı: yabancılar için başlangıç düzeyi Türkçe sözlük (a1). *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 31-47.
- Yılmaz, E. (2020). *Yabancılar için başlangıç düzeyi Türkçe sözlük (A1)* (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Dictionaries, as reference works, are among the fundamental resources in language teaching. Whether used in native or foreign language instruction, the preparation, research, and presentation of dictionaries are carried out according to established principles and methodological rules. Dictionary compilation requires expertise and collaborative effort and develops within the field of lexicography. Lexicography is a scientific discipline that examines the history of dictionaries, their construction methods, principles and techniques, usage characteristics, classification, and analytical frameworks. It also encompasses research on the development of methodologies and criteria applied at all stages of dictionary production, as well as the principles and methods governing their implementation.

Criticism, as a component of lexicographic research, contributes to both the theoretical and practical dimensions of the field. Dictionaries consist of various components depending on their intended function, and the overall organization of these components forms the general structure of a dictionary. Dictionary analysis evaluates the quality of these structural elements, their suitability for user needs and competencies, and their internal consistency from design to content.

Because dictionaries are directly connected to both the process of compilation and actual use, they cannot be developed independently of their compilers and users (Boz, 2015, p. 41). From a user-centred perspective, learner dictionaries occupy a prominent position among dictionary types. Learner dictionaries are designed for both native and foreign language learners and aim to address user needs by supporting both receptive and productive language skills. Preparing learner dictionaries for foreign language learners in accordance with language proficiency levels is a further essential requirement based on user characteristics. One of the most critical aspects of these dictionaries is determining which vocabulary items to include and how to select them. The use of frequency-based word lists constitutes a vocabulary selection method that prioritizes user needs and enhances functionality.

In dictionaries prepared for foreign language learners, several factors should be considered in relation to learners' language proficiency, age, and profile, including:

- a) the selection of vocabulary items to be included;
- b) the meanings of headwords to be presented;
- c) the linguistic structures used in definitions and examples;
- d) the representation of spelling and pronunciation;
- e) the inclusion of collocations;
- f) the indication of word classes;
- g) the inflection of verbs listed as headwords;
- h) the inclusion of case suffixes attached to verbs and the related phonetic changes;
- i) the provision of synonyms and/or antonyms;
- j) the inclusion of translations into the target foreign language;
- k) the contextual use of headwords in example sentences;

l) the consistency between the definition of the headword, its contextual usage in examples, and its visual representation.

Method

This study was conducted using document analysis within the framework of qualitative research. The criteria for analysis were developed on the basis of lexicographical data derived from theoretical studies and were adapted in accordance with the characteristics of the dictionary examined. In order to preserve the original structure, relevant sections were extracted directly from the dictionary and presented, followed by a descriptive evaluation.

Result and Discussion

This study aims to evaluate the functional value of the PIKTES Dictionary in the field of teaching Turkish as a foreign language by examining its lexicographical and pedagogical qualities. The findings indicate that the dictionary represents a significant example in terms of both theoretical and applied lexicography. The PIKTES Dictionary is the first learner dictionary specifically designed to meet the needs of children at basic language proficiency levels (A1–A2). Given the limited availability of such resources in the field of teaching Turkish as a foreign language, the PIKTES Dictionary fills an important gap in terms of both content and structure. Its scope, target audience, visually supported thematic approach, and programme-based organization are consistent with contemporary lexicographic principles (Hartmann & James, 1998; Jackson, 2016). Furthermore, its direct alignment with the Teaching Turkish as a Foreign Language Programme published by TMV (2020) demonstrates that the dictionary is grounded in a clearly defined pedagogical framework.

An evaluation of the microstructural features from both formal and semantic perspectives shows that the dictionary's formal structure has been adapted to the agglutinative nature of Turkish. However, the limited representation of this structural diversity—such as verb conjugations and case suffixes—constitutes a constraint for users and may hinder the acquisition of the typological characteristics of Turkish. As noted by Nurlu (2017), verb dictionaries prepared for foreign language learners should explicitly display the suffixes used with verbs.

The analysis of the PIKTES Dictionary indicates that a learner-centered dictionary approach is emerging in the field of teaching Turkish as a foreign language. In European lexicographic traditions (e.g., Oxford Learner's Dictionaries, Longman Dictionary of Contemporary English), dictionaries are designed not only as reference sources but also as instructional tools. The PIKTES Dictionary represents a pioneering example of this approach for Turkish.

The scope of the dictionary should be expanded and updated using corpus-based methods. Frequency data and thematic field distributions should be clearly indicated. Audio examples should be provided for each entry, and simplified phonetic symbols should be used to accommodate child users. In line with the agglutinative structure of Turkish, case suffixes and verb conjugation examples should be presented as external data. Synonyms, antonyms, and homonyms should be marked with symbols to allow users to visually explore semantic relationships.

In addition, a background data section could be developed by incorporating cultural information, lists of proverbs and idioms, concise grammar tables, and game-based activities. The online version of the dictionary should be enriched with images, audio examples, and interactive exercises, and could benefit from AI-supported features such as search suggestions and related-word functions. The effectiveness of the dictionary should also be tested through experimental research methods to measure its impact on users' comprehension, retention, and productive language skills.

Finally, interdisciplinary collaboration among linguists, educational scientists, visual designers, and child psychologists is essential in dictionary design to ensure a holistic product that supports both linguistic and cognitive development. Similar resources to the PIKTES Dictionary should be distributed to TYDÖ centers in the Balkans, Central Asia, and Africa in cooperation with the Ministry of National Education and the Yunus Emre Institute, and employed as instruments of cultural diplomacy for the Turkish language.

In conclusion, the PIKTES Dictionary should be regarded as a model that contributes to both pedagogical lexicography and applied language teaching policies. Adapting this model to different age groups and proficiency levels in the future will further strengthen Turkish as an international language of education.

The extended abstract is proofread by a native English speaker and approved by the editorial board.